

นรก
ในคำสอนของ
พระพุทธศาสนา

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

นรก ในคำสอนของพระพุทธศาสนา
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

นรก
ในคำสอนของพระพุทธศาสนา

พระนิพนธ์
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

นรก ในคำสอนของพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

จัดพิมพ์โดย

"ทุน ๒๑ เมษายน"

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑

จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ออกแบบโดย สำนักพิมพ์ธรรมดา

ดำเนินการผลิตโดย บริษัท ผลึกไท จำกัด

๑๓๗ หมู่บ้านจินดาธานี หมู่ ๑๐

ถนนบรมราชชนนี แขวงศาลาธรรมสพน์

เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์ ๐-๒๘๘๘-๗๐๒๖, ๐-๒๘๘๘-๘๓๕๖

โทรสาร ๐-๒๘๘๘-๘๓๕๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เม็ดทราย

คำนำ

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระปรีชาในการประยุกต์พุทธธรรมสู่การศึกษาของคนทุกระดับ ทั้งโดยการแสดงธรรมและโดยพระนิพนธ์บทธรรมต่างๆ ด้วยทรงอธิบายธรรมหรือคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงวิเคราะห์ตีความด้วยเหตุผล อรรถาธิบายสิ่งที่เข้าใจยากให้สามารถเข้าใจได้โดยง่าย จึงทำให้ผู้อ่านได้ประเด็นข้อคิดที่แปลกใหม่ และเข้าใจประเด็นและเนื้อหาได้ง่าย

เรื่องนรกในคำสอนของพระพุทธศาสนานี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจเรื่องหนึ่งและเป็นเรื่องที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์กันไว้มาก ฉะนั้นพระนิพนธ์เรื่อง **"นรกในคำสอนของพระพุทธศาสนา"** ของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ นี้ จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษา เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ได้ทรงนำหลักฐานเกี่ยวกับคำสอนเรื่องนรก พร้อมทั้งเรื่องประกอบต่างๆ มาอธิบายและวิเคราะห์ไว้อย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้อย่างกว้างขวางพร้อมทั้งได้แนวคิดแนวพิจารณาที่หลากหลายเพิ่มขึ้นด้วย

ในโอกาสนี้ "ทุน ๒๑ เมษายน" เห็นคุณประโยชน์ดังกล่าว จึงได้จัดพิมพ์พระนิพนธ์เรื่องนี้ขึ้นน้อมถวายสำหรับประทานแจกเป็นธรรมทานแก่สาธุชน เพื่อการจรรโลงส่งเสริมพระพุทธศาสนาและเพื่อเสริมสร้างสันติสุขแก่ปวงชนสืบไป

ทุน ๒๑ เมษายน

สารบัญ

นรกใหญ่	๙
นรกน้อย	๑๔
เทวทูต	๒๒
นรกรอบนอก	๒๗
พระยายม	๓๐
นรกในนิกายลามะ	๓๓
การลงทัณฑ์	๔๒
พระพุทธศาสนากับเรื่องนรก	๔๘
ภูมิดิรัจฉาน	๕๑
เปรต	๕๗
วิบากกรรมของเปรต	๖๖
การทำบุญอุทิศกุศลให้	๗๓
ภูมิอสุรกาย	๗๗

นรก
ในคำสอนของพระพุทธศาสนา

เรื่องจักรวาลโลกตามที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา เห็นได้ชัดว่าไม่ใช่พุทธศาสน์ แต่เป็นภูมิศาสตร์เก่า จะเป็นเพราะมีผู้เชื่อถืออยู่มากจึงติดเข้ามาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาด้วย คัมภีร์ชั้นหลังยิ่งแสดงวิจิตรพิสดารมาก ถ้าพุทธศาสน์จะมุ่งแสดงอย่างนี้ก็กลายเป็นภูมิศาสตร์ไป และท่านผู้แสดงก็จะกลายเป็นอาจารย์ภูมิศาสตร์ในยุคหนึ่ง มิใช่เป็นศาสดาผู้ประกาศศาสนาที่เป็นสัจจธรรมอยู่ทุกยุคสมัย ด้วยเหตุผลที่เป็นสามัญสำนึกเพียงเท่านี้ ไม่ต้องอ้างหลักฐานธรรมในพระพุทธศาสนา ก็เพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าไม่ใช่พระพุทธศาสนา ได้มีผู้แสดงประกาศลัทธิศาสนามากด้วยกัน ทั้งที่เกิดก่อน ทั้งที่เกิดหลังพระพุทธศาสนาชอบแสดงตนเป็นอาจารย์ภูมิศาสตร์ (แม้ผู้อธิบายพระพุทธศาสนาต่อๆ มา คือ พระอาจารย์ยุคต่างๆ ก็เช่นเดียวกัน) แม้จะเป็นมูลฐานของปัจจุบัน แต่ก็ก้าวมาไม่ถึงยุคปัจจุบัน จึงกลายเป็น

เรื่องล้าหลัง เป็นนิยายหรือวรรณคดีโบราณไป แต่ก็เป็นเรื่องน่ารู้อยู่ เพราะจะได้ทราบคติความคิดในชั้นเดิม เมื่ออ่านคัมภีร์หรือหนังสือวรรณคดีทางศาสนาเก่าๆ ก็จะพอเข้าใจและมองเห็นภูมิประเทศตามคติความคิดนี้ได้โดยตลอด

นรกใหญ่

ตามคติความคิดของอินเดียเก่าแก่ที่ติดมากล่าวว่า ลึกลงไปภายใต้แผ่นดินของจักรวาลโลกนี้ เป็นที่ตั้งของนรกมากมาย เป็นสถานที่ทรมานสัตว์ผู้ทำบาปต่างๆ ซึ่งไปบังเกิดรับการทรมานภายหลังจากที่ตายไปแล้ว คำว่า **นรก** แปลว่า *เหว* ในภาษาบาลีมักเรียกว่า **นิรยะ** แปลว่า *สถานที่ไม่มีความเจริญ* คือไม่มีสุข มีแต่ทุกข์ทรมาน คำว่า **นิรยะ** หรือ **นรก** ใช้หมายถึง สถานที่ทรมานสัตว์ทำบาปดั่งกล่าวเช่นเดียวกัน

นรกที่เป็นขุมใหญ่มีกล่าวไว้ใน **สังกิจจชาดก**[๑] เป็นต้น ว่ามี ๘ คือ

---

[๑] ชาดก. ๘/๑๑๗-๘.

๑. สัญชีวะ แปลว่า *คืนชีวิตขึ้นเอง* คือสัตว์นรกในขุมนี้ถูกตัดเป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่ แล้วก็กลับคืนชีวิตขึ้นมาเองอีก รับการทรมานอยู่ร่ำไป ในคัมภีร์มหายานของธิเบต[๑] แสดงว่านรกขุมนี้สำหรับบาปที่ทำฆาตกรรมตนเอง ทำฆาตกรรมผู้อื่น หมอที่ทอดทิ้งฆ่าคนไข้ของตน ผู้จัดการทรัพย์มรดกที่คดโกง และผู้ปกครองที่โหดร้ายเบียดเบียนประชาชน

๒. กาฬสุตตะ แปลว่า *เส้นดำ* คือสัตว์นรกในขุมนี้ถูกขีดเป็นเส้นดำที่ร่างกาย เหมือนอย่างตีเส้นที่ต้นซุงเพื่อจะเลื่อย แล้วถูกผ่าด้วยขวานเป็น ๘ เสี่ยง ๑๖ เสี่ยง แต่ตามคัมภีร์ธิเบตกล่าวว่าถูกเลื่อยด้วยเลื่อย และกล่าวการลงโทษอีกอย่างหนึ่ง คือลากลิ้นออกมาตอกและไถด้วยไถเหล็กแหลมเป็นจักๆ สำหรับบาปที่พูดส่อเสียดยุยงให้เขาแตกกัน และเข้าไปยุ่งเกี่ยวขัดขวางกิจการของผู้อื่น และแสดงโดยทั่วไปว่า นรกขุมนี้สำหรับบาปที่แสดงความไม่นับถือ ลบหลู่ดูหมิ่นมารดา บิดา พระรัตนตรัย หรือพระศาสนา

๓. สังฆาฏะ แปลว่า *กระทบกัน* คือมีภูเขาเหล็กคราวละ ๒ ลูกจากทิศที่ตรงกันข้ามเลื่อนเข้ามากระทบกันเอง บดสัตว์นรกในระหว่างแหลกละเอียด จาก ๔ ทิศก็เป็นภูเขา ๔ ลูกเลื่อนเข้ามา

---

[๑] เรื่องนรกในคัมภีร์ธิเบตที่อ้างถึงนี้ ดู Lamaism, pp. 93-95.

กระทบกันตลอดเวลา ในคัมภีร์มหายานของธิเบตกล่าวว่า ภูเขามีศีรษะเป็นสัตว์หรือเป็นเหล็กใหญ่รูปอย่างหนังสือ เลื่อนเข้ามาบดขยี้สัตว์เช่นดียวกัน และกล่าวว่านรกขุมนี้สำหรับพวกพระคฤหัสถ์ และคนที่ไม่เชื่อในศาสนา ซึ่งลบหลู่ดูหมิ่นหรือทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของพระคัมภีร์ และสำหรับพวกพระที่สะสมเงินเป็นก้อน ซึ่งพวกตนไม่ได้ประกอบการงานและแสดงการทรมานอีกอย่างหนึ่ง คือบดตำในครกเหล็ก ตีบนทั่งเหล็ก สำหรับทรมานผู้ทำโจรกรรม ผู้ที่มีสันดานร้ายกาจด้วยความโกรธริษยา โลภอยากได้ ผู้ที่ใช้เครื่องชั่งตวงวัดโกง และผู้ที่ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสัตว์ตายลงในถนนหนทางสาธารณะ

๔. โรรุวะ แปลว่า *ร้องครวญคราง* คือมีเปลวไฟเข้าไปทางทวารทั้งเก้าเผาไหม้ในสรีระจึงร้องครวญครางเพราะเปลวไฟ (ชาลโรรุวะ) บางพวกถูกหมอกควันด่าง (กรด) เข้าไปละลายสรีระจนละเอียดเหมือนแป้ง จึงร้องครวญครางเพราะหมอกควัน (ธูมโรรุวะ) ในคัมภีร์ธิเบตกล่าวว่า กรอกน้ำเหล็กแดงอันร้อนแรงทางปากผ่านลำคอลงไป สำหรับบาปที่กั้นปิดทางน้ำเพื่อประโยชน์ของตน แช่งด่าดินฟ้าอากาศ ทำลายพืชพันธุ์ธัญญาหารให้เสียหาย

๕. มหาโรรุวะ แปลว่า *ร้องครวญครางมาก* คือเป็นที่ทุกข์ทรมานยิ่งกว่าข้อ ๔ ในคัมภีร์ธิเบตกล่าวว่าสำหรับพาหิรชนคนบาปหนา

๖. **ตาปนะ** แปลว่า *ร้อน* ได้แก่ ถูกให้นั่งเสียบตรึงไว้ด้วยหลาวเหล็กบนแผ่นดินเหล็กแดงลุกเป็นไฟร้อนแรง บ้างก็ถูกต้อนขึ้นไปบนภูเขาเหล็กแดงเป็นไฟลุกโพลง ถูกลมพัดตกลงมา ถูกเสียบด้วยหลาวเหล็กที่โผล่ขึ้นมาจากแผ่นดินเหล็กแดง ในคัมภีร์ธิเบตกล่าวว่าถูกขังอยู่ในห้องเหล็กแดงเป็นไฟร้อนแรง สำหรับบาปที่ปิ้งทอดหรือเสียบสัตว์ปิ้งเป็นอาหาร

๗. **ปตาปนะ** แปลว่า *ร้อนสูงมาก* คือเป็นที่ทุกข์ทรมานยิ่งกว่าข้อ ๖ ในคัมภีร์ธิเบตกล่าวว่า ถูกทิ่มแทงด้วยหอกสามง่ามล้มกลิ้งลงไปบนพื้นเหล็กแดงอันร้อนแรง สำหรับบาปที่ละทิ้งพระศาสนา (เลิกนับถือ) หรือปฏิเสธความจริง

๘. **อวีจิ** แปลว่า *ไม่มีระหว่าง* คือไม่เว้นว่าง บางทีเรียก **มหาอวีจิ** แปลว่า *อเวจีใหญ่* ภาษาไทยมักเรียกว่า **อเวจี** *เปลวไฟนรก* ในนรกขุมนี้ลุกโพลงเต็มทั่วไปหมด ไม่มีระหว่างหรือเว้นว่างสัตว์นรกในขุมนี้ก็แน่นขนัดเหมือนยัดทะนาน ไม่มีระหว่างหรือเว้นว่าง แต่ก็ไม่เบียดเสียดกันอย่างวัตถุ ต่างถูกไฟไหม้อยู่ในที่เฉพาะตนๆ และความทุกข์ทรมานของสัตว์นรกในขุมนี้ ก็บังเกิดขึ้นสืบเนื่องกันไป ไม่มีระหว่างหรือเว้นว่าง ฉะนั้นจึงเรียกว่า **อวีจิ** หรือ **อเวจี** ซึ่งมีคำแปลดั่งกล่าว ในคัมภีร์ทางธิเบตกล่าวว่า สำหรับบาปที่ถือว่าเป็นอุกฤษฏ์โทษตามลัทธิลามะ แต่ฝ่ายเถรวาทแสดงว่าสำหรับบาปที่เป็นอนันตริยกรรม

นรกใหญ่ทั้ง ๘ ขุมนี้ ใน **สังกิจจชาดก** เป็นต้น เรียง *อวีจิ* ไว้หน้า *ตาปนะ* แต่ในที่อื่น เช่น ใน **ไตรภูมิพระร่วง** แสดง *อวีจิ* ไว้เป็นที่สุด และกล่าวว่าอยู่ซ้อนไปตามลำดับ *สัญชีวะ* อยู่เบื้องบนที่สุด และอยู่ใต้กันลงไปจนถึง *อเวจี* อยู่ใต้ที่สุด

เครื่องทรมานในนรกใหญ่ทั้ง ๘ ขุมดั่งกล่าว มีเหล็ก เช่น พื้นแผ่นดินเหล็กและเครื่องอาวุธเหล็กต่างๆ มีไฟ คือ เหล็กนั่นแหละลุกเป็นไฟร้อนแรง มีภูเขาเหล็กที่กลิ้งมาบด และมีหมอกควันชนิดเป็นกรดหรือด่าง ในขุมนรกที่ ๑ และที่ ๒ มีนาย **นิรยบาล** แปลว่า *ผู้รักษานรก* ไทยเราเรียกว่า **ยมบาล** เป็นผู้ทำการทรมานสัตว์นรก แต่นรกขุมที่ลึกลงไปกว่านั้น ในอรรถกถาสังกิจจชาดกไม่ได้กล่าวถึงนายนิรยบาล กล่าวถึงไฟ เหล็ก เช่น เครื่องอาวุธต่างๆ เป็นต้น บังเกิดขึ้นทรมานสัตว์นรกเอง

นรกน้อย

อนึ่ง มีแสดงไว้ว่า นรกใหญ่ทั้ง ๘ ขุม มีนรกเล็กเป็นบริวาร ใน ๔ ด้าน ด้านละ ๔ ขุม รวม ๑๖ ขุม รวมนรกบริวารของนรกใหญ่ทั้ง ๘ ขุม ได้ ๑๒๘ ขุม รวมนรกใหญ่อีก ๘ ขุม เป็น ๑๓๖ ขุม นรกบริวารในไตรภูมิพระร่วงเรียกว่าฝูงนรกบ่าว

ใน **เนมิราชชาดก**[๑] กล่าวว่า พระมาตลีเทพสารถีนำ **พระเจ้าเนมิราช** พระราชาครองนครมิถิลา ในแคว้นวิเทหรัฐไปเที่ยวดูนรกบริวาร ๑๖ ขุม ซึ่งอยู่ล้อมรอบสัญชีวนรก อันเป็นนรกใหญ่ขุมที่ ๑ มีชื่อดังต่อไปนี้

---

[๑] ชาดก. ๙/๑๗๘-๒๐๐.

๑. **เวตรณีนรก** แปลว่า *นรกแม่น้ำเวตรณี* แปลว่า *ข้ามยาก* คือเป็นแม่น้ำด่างที่ร้อนเดือดพล่าน เรียกว่า เวตรณี บัวและสิ่งต่างๆ ในแม่น้ำนั้นเป็นอาวุธทั้งสิ้น นายนิรยบาลตกเบ็ดสัตว์นรกอีกด้วย สำหรับบาปที่ประกอบกรรมหยาบช้าเบียดเบียนผู้ที่อ่อนกำลังกว่า

๒. **สุนขนรก** แปลว่า *นรกสุนัข* คือมีฝูงสุนัขขาว แดง ดำ เหลือง และฝูงแร้งกากลุ้มรุมกัดตีจิกทรมาน สำหรับบาปที่กล่าวคำร้ายด่าว่าสมณพราหมณ์และท่านผู้มีคุณ

๓. **สัญโชตินรก** แปลว่า *นรกไฟโพลง* คือ สัตว์นรกในขุมนี้มีสรีระลุกเป็นไฟโพลงแผดเผา ทั้งถูกทรมานต่างๆ สำหรับบาปที่ประกอบกรรมหยาบช้าเบียดเบียนบุรุษสตรีที่เป็นคนดีมีศีลธรรมไม่มีความผิด

๔. **อังคารกาสุนรก** แปลว่า *นรกหลุมถ่านเพลิง* คือตกลงไปไหม้ทรมานในหลุมถ่านเพลิง สำหรับบาปที่ฉ้อโกง เบียดบัง ถือเอาทรัพย์ที่เขาบริจาคเพื่อการกุศล หรือชักชวนให้เขาบริจาคอ้างว่าเพื่อการกุศล ได้ทรัพย์มาแล้วถือเอาเสียเอง แลสำหรับบาปที่เป็นหนี้ทรัพย์ผู้อื่นแล้วโกงหนี้นั้น

๕. **โลหกุมภีนรก** แปลว่า *นรกหม้อโลหะ* ไทยเราเรียกว่า นรกหม้อทองแดง เป็นที่ตกลงไปไหม้ทรมาน สำหรับบาปที่ทุบตีเบียดเบียนสมณพราหมณ์ผู้มีศีล

๖. **คีวลุญจนรก** แปลว่า *นรกที่ดึงคอให้หลุด* คือถูกเอาเชือกพันคอดึงจุ่มลงไปในน้ำร้อนในหม้อทองแดงให้คอหลุดทรมาน สำหรับบาปที่ประกอบกรรมหยาบช้า เบียดเบียน ทำลายหมู่เนื้อนก (นรกขุมนี้ในไตรภูมิพระร่วงเรียกโลหกุมภีเหมือนกัน)

๗. **ถุสปลาสนรก** แปลว่า *นรกข้าวลีบและแกลบ* คือสัตว์นรกขุมนี้ลงไปวักน้ำในแม่น้ำนรกดื่มด้วยความกระหาย น้ำที่ดื่มเข้าไปนั้นก็กลายเป็นข้าวลีบและแกลบไฟ ไหม้ร่างกายทั้งหมด เป็นการทรมานสำหรับบาปที่เอาข้าวลีบแกลบหรือฟางปนข้าวเปลือกลวงขายว่าข้าวดี (เอาข้าวสารไม่ดีปนข้าวดีลวงขายว่าข้าวดีก็น่าจะอยู่ในนรกขุมนี้)

๘. **สัตติหตสยนรก** แปลว่า *นรกที่แทงด้วยหอกจนล้มลง* คือ สัตว์นรกในขุมนี้ถูกแทงด้วยอาวุธต่างๆ จนตัวพรุนอย่างใบไม้เก่า สำหรับบาปที่ประกอบกรรมมิชอบ เลี้ยงชีวิตด้วยอทินนาทานต่างๆ มีปล้นสะดม ขโมย ฉ้อโกง ทุจริต เบียดบัง เป็นต้น

๙. **วิลกตนรก** แปลว่า *นรกแล่เนื้อ* คือแล่เนื้อสัตว์นรกออกเป็นชิ้นๆ สำหรับบาปที่ประกอบกรรมหยาบช้า ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

๑๐. **ปุราณมิฬหนรก** แปลว่า *นรกมูตรคูถหรือนรกอาจมเก่า* คือสัตว์นรกในขุมนี้กินอาจมเก่าที่เหม็นนักหนาและลุกเป็นควันหรือเป็นไฟร้อนแรง สำหรับบาปที่ประทุษร้ายเบียดเบียน

มิตรสหาย หรืออาศัยกินข้าวเขาแล้วยังขู่เอาทรัพย์ของเขา หรือเจ้าหน้าที่ผู้ขูดรีด

๑๑. โลหิตปุพพนรก แปลว่า *นรกน้ำเลือดน้ำหนอง* คือ สัตว์นรกในขุมนี้อยู่ในแม่น้ำแห่งเลือดและหนอง หิวกระหาย กินน้ำเลือดน้ำหนองซึ่งร้อนเป็นไฟเข้าไปลวกไหม้ทรมานสำหรับบาปที่ทำร้ายมารดาบิดาและท่านที่มีคุณควรกราบไหว้บูชาทั้งหลาย

๑๒. อยพลิสนรก แปลว่า *นรกเบ็ดเหล็ก* (หรือเรียกว่าโลหพลิสนรก) คือสัตว์นรกในขุมนี้ถูกเบ็ดเหล็กร้อนแดงเกี่ยวลิ้นลากออกมา ให้ล้มไปทรมานบนพื้นเหล็กแดงแรงร้อน สำหรับบาปที่กดราคาของซื้อ โก่งราคาของขายเกินควร และใช้วิธีชั่งตวงวัดคดโกงด้วยโลภเจตนา

๑๓. อุทธังปาทนรก แปลว่า *นรกที่จับเท้ายกขึ้นเบื้องบน* ทิ้งลงไปให้จมฝังลงไปแค่สะเอวแล้วยังมีภูเขากลิ้งจากทิศทั้ง ๔ มาบดทรมาน เป็นนรกสำหรับสตรีที่นอกใจสามี เป็นชู้ด้วยชายอื่น (นรกแยกเพศเฉพาะหญิง)

๑๔. อวังสิรนรก แปลว่า *นรกที่จับศีรษะห้อยลงเบื้องต่ำ* ทิ้งลงไปให้ไหม้ทรมานเช่นเดียวกัน เป็นนรกสำหรับบุรุษที่เป็นชู้ด้วยภรรยาของคนอื่น (นรกแยกเพศเฉพาะชาย)

๑๕. โลหสิมพลีนรก แปลว่า *นรกต้นงิ้วเหล็ก* คือ สัตว์นรกในขุมนี้ต้องปีนต้นงิ้วเหล็กมีหนามเหล็กแหลมแดงเป็นเปลวไฟ

ร้อนแรง สำหรับบาปผิดศีลข้อ ๓ ทั้งชายและหญิง (นรกสหเพศหรือสหนรก)

๑๖. ปจนนรก แปลว่า *นรกหมกไหม้* (หรือเรียกว่ามิจฉาทิฏฐินรก) คือสัตว์นรกในขุมนี้ต้องถูกหมกไหม้และถูกทิ่มแทงทรมาน สำหรับบาปที่เป็นมิจฉาทิฏฐิคือเห็นผิด ว่าผลทานผลศีลไม่มี ผลกรรมดีกรรมชั่วไม่มี คุณมารดาบิดาไม่มี คุณสมณพราหมณ์ไม่มี เป็นต้น

นรก ๑๖ ขุมนี้มีในไตรภูมิพระร่วง ส่วนในเนมิราชชาดกมีเพียง ๑๕ ขุม เว้นนรกสหเพศ (ขุมที่ ๑๕) ขาดไปก็ดูไม่เป็นไร เพราะมีนรกแยกเพศอยู่แล้ว จึงยังมีที่สำหรับผู้ผิดศีลข้อ ๓ ไปได้อยู่ เป็นแต่ต้องแยกกันอยู่คนละแห่ง

นรกทั้ง ๑๖ ขุมนี้ ท่านว่ายัดเยียดเบียดเสียดเต็มไปด้วยสัตว์นรก จึงเรียกว่า **อุสสทนรก** แปลว่า *นรกยัดเยียดเบียดเสียด* เป็นนรกบริวาร ซึ่งอยู่ ๔ ด้านของสัญชีวนรก ซึ่งเป็นนรกใหญ่ขุมที่ ๑ มีนายนิรยบาลเป็นผู้ทำหน้าที่ทรมานประจำอยู่ทุกขุม เป็นจำพวกนรกร้อนเช่นดียวกัน ส่วนนรกบริวารของนรกใหญ่อีก ๗ ขุม ยังไม่พบแสดงไว้ นอกจากนี้ยังกล่าวว่ามีนรกอนุบริวารถัดออกไป อยู่รอบนอกของนรกบริวารทั้ง ๑๖ นั้นอีกมากมาย และเป็นธรรมดาของสัตว์นรกทั้งปวงที่ถูกทรมานอยู่ในนรกจะไม่ตาย รับการทรมานต่อไปจนกว่าจะสิ้นกรรม ดั่งคำที่เรียกว่าสัญชีวะ

(แต่พระอาจารย์อธิบายว่าตายแล้วเป็นขึ้นอีกทันที ส่วนชั้นบาลีว่าไม่ตายจนกว่าจะสิ้นกรรม)

อนึ่ง ในที่อื่นจากที่อ้างและนำมากล่าวแล้ว ได้มีการแสดงถึงวิธีนำตัวคนบาปไปสู่การพิจารณาของยมราช (พญายม) แล้วถูกนำตัวไปสู่นรก พรรณนานรกเพี้ยนกันไป เช่น ใน **เทวทูตสูตร**[๑] เล่าไว้โดยความว่า สัตว์ (คน) ผู้ประกอบด้วยทุจริตทางกาย วาจา และใจ ติเตียน ด่าว่าคนดีประเสริฐ เป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือกรรมของคนมิจฉาทิฏฐิ ครั้นกายแตกสลายตายลง นายนิรยบาลจับไปแสดงแก่ยมราชขอให้ลงโทษ ยมราชซักถามว่า เคยเห็นเทวทูต ๕ คือ เด็กแรกคลอด คนแก่ คนเจ็บ คนถูกราชทัณฑ์ คนตายบ้างหรือไม่ เมื่อผู้นั้นตอบว่าเคยเห็น ก็ซักต่อไปว่าไม่เคยคิดบ้างหรือไม่ว่า เรามีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บเป็นธรรมดา ผู้ทำกรรมชั่วก็จะต้องถูกลงราชทัณฑ์ต่างๆ ในปัจจุบัน และเรามีความตายเป็นธรรมดา เอาละ เราจะทำกรรมที่ดีงาม ทางกาย วาจา ใจ ต่อไป เมื่อผู้นั้นกล่าวว่าไม่ได้คิดมัวประมาทไปเสีย ยมราชจึงกล่าวว่า เจ้ามีความประมาท จึงไม่ทำกรรมงามทางกาย วาจา ใจ ก็จักทำเจ้าให้สาสมกับที่ประมาทไปแล้ว บาปกรรมนั้น มารดาบิดาเป็นต้น ไม่ได้ทำให้ เจ้าทำเอง

---

[๑] ม. อุ. ๑๔/๓๓๔/๕๐๔-๕๒๕.

ก็จักเสวยวิบากของกรรมนั้นเอง เมื่อยมราชว่าดั่งนี้แล้วก็นิ่งอยู่ นายนิรยบาลทั้งหลายทำกรรมกรณ์ มีพันธนะ (การผูกตรึง หรือจองจำ) ๕ อย่าง ได้แก่ ตรึงดุ้นเหล็กอันร้อนที่มือ ๒ ข้าง ที่เท้า ๒ ข้าง และที่กลางอก เขาเสวยเวทนาเผ็ดร้อน แต่ไม่ทำกาลกิริยา จนกว่าบาปกรรมนั้นจะสิ้นไป ต่อจากนี้แสดงวิธีทรมานที่ยิ่งขึ้นไป คือ

๑. นายนิรยบาลถากด้วยผึ่ง
๒. จับตัวให้หัวห้อยเท้าชี้ฟ้า ถากด้วยพร้า
๓. เอาตัวเทียมรถให้วิ่งไปวิ่งมาบนพื้นอันร้อนโชน
๔. ให้ขึ้นภูเขาถ่านเพลิงอันร้อนโชน
๕. จับตัวเอาหัวห้อยเท้าชี้ฟ้า ทิ้งลงในโลหกุมภี (หม้อเหล็ก) อันร้อนโชน ถูกเคี่ยวอยู่ในนั้นผุดเป็นฟอง ผุดขึ้นข้างบนบ้าง จมลงข้างล่างบ้าง รีๆ ขวางๆ บ้าง แต่ก็ไม่ตาย

ต่อจากนี้แสดงถึงมหานิรยะ ว่านายนิรยบาลใส่ลงไปในมหานิรยะ (นรกใหญ่ พระอาจารย์อธิบายว่า ได้แก่ อเวจีนรก ซึ่งเป็นนรกใหญ่ขุมที่ ๘ ที่กล่าวแล้ว) นรกใหญ่นั้นมีสัณฐานเป็น ๔ เหลี่ยม มี ๔ ประตู (ด้านละ ๑ ประตู) ภายในจัดเป็นส่วนๆ มีกำแพงเหล็กล้อมครอบข้างบนด้วยเหล็ก พื้นเป็นเหล็กร้อนโชน เป็นเปลวแผ่ไป ๑๐๐ โยชน์โดยรอบ เปลวไฟเกิดจากฝาทั้ง ๔ ทิศ พุ่งไปกระทบฝาด้านตรงกันข้าม สัตว์นรกถูกเผาไหม้ดั่งนั้นก็ไม่ตาย บางคราวเห็นประตูด้านใดด้านหนึ่งเปิด วิ่งไปเพื่อจะหนี ผิวหนัง เนื้อ เอ็นไหม้ กระดูกร้อนเป็นควัน ไปยังไม่ทันถึง ประตูปิดเสีย

เทวทูต

พระอาจารย์ผู้อธิบาย **มฆเทวสูตร**[๑] ได้กล่าวอธิบายคำไว้ว่า **เทวทูต** แปลว่า *ทูตของเทวะ* อะไรคือเทวะ ยกตัวอย่างว่า มัจจุ (ความตาย) ชื่อว่าเทวทูตของมัจจุ ชื่อว่าเทวทูตอย่างหนึ่งได้แก่ทุกสิ่งที่เตือนว่าใกล้ความตายเข้าทุกที เช่น เมื่อเส้นผมบนศีรษะหงอก ก็เป็นเครื่องเตือนใจว่าใกล้ความตายเข้าแล้ว ผมหงอกจึงเป็นเทวทูตอย่างหนึ่ง ทุกๆ สิ่งที่เป็นลักษณะแห่งเกิด แก่ เจ็บ ตาย และราชทัณฑ์ ชื่อว่าเทวะทั้งนั้น และเพราะเป็นเครื่องเตือนใจเหมือนอย่างทูตมาบอกข่าว จึงเรียกว่า เทวทูต อีกอย่างหนึ่ง **เทวทูต** แปลว่า *ทูตเหมือนเทพยดา* คล้ายคำว่า *ทูตสวรรค์* คือ

---

[๑] ม. ม. ๑๓/๔๑๕/๔๕๒-๔๖๓.

เหมือนเทวดามาบอกเตือนให้ไม่ประมาท อีกอย่างหนึ่ง **เทวทูต** แปลว่า *ทูตของวิสุทธิเทพ* หมายถึงพระอรหันต์ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เพราะได้สอนให้พิจารณาเนืองๆ เพื่อความไม่ประมาท ฉะนั้น เมื่อเห็นเทวทูต ก็ย่อมจะไม่ประมาทและเว้นทุจริตต่างๆ ได้ ส่วนคนที่ประพฤติทุจริตต่างๆ นั้น ก็เพราะไม่เห็นเทวทูตมาตักเตือนใจ จึงเป็นผู้ประมาทมัวเมาต่างๆ แม้จะได้พบเห็นคนเกิด แก่ เจ็บ ตาย และคนถูกลงราชทัณฑ์ แต่ก็ไม่ได้ข้อเตือนใจ เทวทูตก็ไม่ปรากฏ เรียกว่าไม่เห็นเทวทูตนั่นเอง ฉะนั้น คนที่ทำบาปทุจริตทั้งปวงเรียกว่าไม่เห็นเทวทูตทั้งนั้น ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า *เทวทูตไม่อาจจะเห็นได้ด้วยตาธรรมดา จะเห็นได้ด้วยตาปัญญา* เช่นเดียวกับเทวดา (ตามที่เชื่อถือกัน) ตาธรรมดามองไม่เห็น น่าจะเรียกว่าเทวทูต เพราะมีแยบยลดั่งกล่าวนี้ด้วย

ครั้นยมราชซักแล้ว ปรากฏว่าผู้นั้นไม่เห็นเทวทูต คือได้ทำบาปทุจริตแล้ว ก็นิ่งอยู่หาได้สั่งให้ลงโทษอย่างไรไม่ การที่ซักถามนั้น ก็เป็นเงื่อนให้คิดว่า เตือนให้ระลึกถึงบุญกุศล คือความดีที่ได้ทำมาแล้วด้วยความไม่ประมาท เพราะได้เห็นเทวทูตในบางครั้งบางคราว ถ้าไม่ได้ทำบุญกุศลไว้บ้างเลย ก็เป็นการจนใจช่วยไม่ได้ ดูยมราชก็จะช่วยอยู่ เท่ากับเป็นตัวสตินั่นเอง แต่เมื่อช่วยไม่ได้ ไม่ได้สติที่จะระลึกถึงคติธรรมดาและบุญกุศลบ้างเลยแล้ว ก็จำต้องนิ่งอยู่ เหมือนอย่างวางอุเบกขาปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรม ยมราชจึงไม่ต้องสั่งลงโทษ สัตว์ผู้ทำบาปต้องเป็นตามกรรมของ

ตนเอง ตามหลักกรรมในพระพุทธศาสนา **เทวทูตสูตร** นี้จึงแฝงคติธรรมที่สุขุมอยู่มาก แต่แสดงเป็นปุคคลาธิษฐาน คือ ตั้งเรื่องขึ้นเป็นบุคคลมีตัวตนและแสดงนรกตามเค้าคติความคิดเรื่องนรกในชาดกดั่งกล่าวนั่นแหละ แต่ปรับปรุงรวบรัดเข้า แต่พระอาจารย์ก็ยังอธิบายให้เข้ากันกับนรกในชาดก คืออธิบายว่า มหานิรยะที่กล่าวในเทวทูตสูตรก็คือ **อวีจินีรยะ** หรือ **อเวจีนรก** อเวจีในชาดกสำหรับบาปหนัก แต่มหานิรยะในพระสูตรเป็นนรกกลางสำหรับบาปทั่วไป เพราะมิได้ระบุประเภทชนิดของบาปไว้ ทั้งในพระสูตรนี้ยังเอื้อถึงกฎหมายบ้านเมือง แสดงราชทัณฑ์เป็นเทวทูตอย่างหนึ่ง เพราะแม้จะไม่คำนึงถึงคติธรรมดา นึกถึงกฎหมายบ้านเมือง เกรงราชทัณฑ์ ก็ยังช่วยให้ละเว้นทุจริตต่างๆ ตามกฎหมายได้ เป็นเค้าเงื่อนให้เห็นความสัมพันธ์แห่งชาติและศาสนาเหมาะดีอยู่ และในเทวทูตสูตรนั้นไม่ได้กล่าวว่านรกอยู่ที่ไหน ต่างจากคติที่กล่าวว่านรกอยู่ใต้แผ่นดินนี้ลงไป ซึ่งพระอาจารย์นำมาอธิบายนรกที่กล่าวในชาดก *พิจารณาดูจะเห็นได้ว่า คติความคิดว่านรกอยู่ใต้พื้นแผ่นดิน น่าจะเป็นของเก่ากว่า คือ เก่าแก่มาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล เช่นเดียวกับคติเรื่องกัป กัลป์ และ ๔ ทวีป แล้วจึงเปลี่ยนแปลงมาเป็นคติความคิดที่ไม่แสดงว่าอยู่ที่ไหน* ทั้งในพระสูตรนั้นกล่าวว่า สัตว์นรกไม่ตายจนกว่าจะสิ้นกรรม ต่างจากที่พระอาจารย์อธิบายในชาดกว่าตายแต่เกิดอีกทันที

ยังมีนรกอีก ๑๐ ชื่อต่างจากชื่อนรกที่กล่าวแล้ว แสดงไว้ในคัมภีร์ชั้นบาลีเหมือนกันไม่ได้กล่าวถึงวิธีทรมาน แสดงแต่ระยะกาลที่สัตว์นรกจะต้องเสวยทุกข์ ตั้งแต่นรกที่ ๑ จนถึงที่ ๑๐ ยืดยาวกว่ากันขึ้นไปโดยลำดับ อย่างกำหนดการจำคุกในกฎหมาย คือ

๑. **อัพพุทะ** มีเกณฑ์นับดังนี้ เมล็ดงาโกศลเต็มเกวียนอันบรรทุกน้ำหนักได้ ๒๐ ขารี (๔ ปัตถะมคธ เป็น ๑ ปัตถะโกศล ๔ ปัตถะนั้น เป็น ๑ อาฬหกะ ๔ อาฬหกะเป็น ๑ โทณะ ๔ โทณะ เป็น ๑ มานิกะ ๔ มานิกะเป็น ๑ ขารี) ล่วงแสนปีหยิบเอาออกเสียเมล็ดหนึ่ง เมล็ดงานั้นจะหมดก่อนอัพพุทะหนึ่ง

๒. **นิรัพพุทะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	อัพพุทะ
๓. **อพัพพะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	นิรัพพุทะ
๔. **อหหะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	อพัพพะ
๕. **อฏฏะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	อหหะ
๖. **กุมุทะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	อฏฏะ
๗. **โสคันธิกะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	กุมุทะ
๘. **อุปปละ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	โสคันธิกะ
๙. **ปุณฑริกะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	อุปปละ
๑๐. **ปมุทะ**	หนึ่ง	เท่ากับ	๒๐	ปุณฑริกะ[๑]

---

[๑] องฺ. ทสก. ๒๔/๑๘๔-๕/๘๙; ดู โมคฺคลฺลาน. อ้างในชินกาล. น. ๑๗๒.

พระอาจารย์แสดงการคำนวณปีไว้ดั่งนี้ ร้อยแสนเป็นโกฏิ ร้อยแสนโกฏิเป็นปโกฏิ ร้อยแสนปโกฏิเป็นโกฏิปโกฏิ ร้อยแสนโกฏิปโกฏิเป็นนหุตะ ร้อยแสนนหุตเป็นนินนหุต ร้อยแสนนินนหุตเป็นหนึ่งอัพพุทะ ๒๐ อัพพุทะเป็น ๑ นิรัพพุทะ ต่อจากนั้นก็คูณด้วย ๒๐ โดยลำดับและท่านอธิบายว่า อัพพุทะเป็นต้น ไม่ใช่เป็นนรกแผนกหนึ่ง แต่หมายถึงเกณฑ์คำนวณระยะกาลที่จะต้องไหม้ทรมานอยู่ในอวีจินิรยะนั้นเอง เมื่อมีระยะกาลยืดยาวที่จะพึงคำนวณด้วยอัพพุทะคณนา ก็เรียกว่าอัพพุทะ นิรัพพุทะ เป็นต้น ก็เช่นเดียวกัน ตามอธิบายของท่านนี้ ชื่อทั้งสิ้นนี้ จึงเป็นชื่อสังขยาเหมือนอย่างคำว่า โกฏิ นหุต เป็นต้น[๑]

---

[๑] ดูวิธีนับอสงขัย ในชินกาล. น. ๑๗๒.

นรกรอบนอก

บางคราวสัตว์นรกหนีออกไปได้ทางประตูใดประตูหนึ่ง แต่ก็ไปตกนรกใหญ่ ซึ่งมีอยู่หลายนรกด้วยกัน ตั้งอยู่ถัดกันออกไปโดยลำดับ คือ

๑. **คูถนิรยะ** แปลว่า *นรกคูถ* มีสัตว์ปากแหลมเหมือนอย่างเข็มพากันบ่อนผิวหนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อกระดูก เจ็บปวดรวดร้าวยิ่งนัก แต่ก็ไม่ตาย

๒. **กุกกุลนิรยะ** แปลว่า *นรกเถ้ารึง* อยู่ถัดจากนรกคูถไป เต็มไปด้วยถ่านเพลิง มีเปลวแรงร้อน สุมเผาให้เร่าร้อน แต่ก็ไม่ตาย

๓. **สิมพลิวนนิรยะ** แปลว่า *นรกป่าไม้งิ้ว* อยู่ถัดจากนรกเถ้ารึงไป มีป่างิ้วใหญ่ แต่ละต้นสูงตั้งโยชน์ มีหนามยาว ๑๖ นิ้ว

ร้อนโชน ถูกให้ปีนขึ้นปีนลงต้นงิ้ว ถูกหนามทิ่มแทงเจ็บปวดร้อนแรงแต่ก็ไม่ตาย

๔. อสิปัตตวนนิรยะ แปลว่า *นรกป่าไม้มีใบคมดุจดาบ* เมื่อถูกลมพัดก็บาดมือ เท้า ใบหู และจมูก ให้เกิดทุกขเวทนาเผ็ดร้อนแต่ก็ไม่ตาย

๕. ขาโรทกนทีนิรยะ แปลว่า *นรกแม่น้ำด่างหรือน้ำกรด* อยู่ถัดไปจากนรกป่าไม้มีใบคมดุจดาบ เป็นที่ตกลงลอยไปตามกระแสบ้าง ทวนกระแสบ้าง รีๆ ขวางๆ บ้าง เสวยทุกขเวทนาเผ็ดร้อน แต่ก็ไม่ตาย นายนิรยบาลเอาเบ็ดเกี่ยวขึ้นมาบนบก ถามว่าอยากอะไร เขาบอกว่าหิว นายนิรยบาลเอาขอเหล็กแดงงัดปาก ยัดก้อนเหล็กแดงเข้าไป ไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก คอ อก พาเอาไส้ใหญ่ไส้น้อยออกมาทางเบื้องล่าง แต่ถ้าเขาบอกว่าระหาย นายนิรยบาลงัดปากเอาทองแดงละลายคว้างกรอกเข้าไปในปาก เผาอวัยวะที่กล่าวแล้วนำออกมาเบื้องล่าง เสวยทุกขเวทนาเผ็ดร้อนแต่ก็ไม่ตาย (นรกแม่น้ำด่างนี้ พระอาจารย์อธิบายว่า เรียกว่านรกแม่น้ำเวตรณี ชื่อเดียวกับนรกบริวารในชาดกที่กล่าวแล้ว) นายนิรยบาลเอาตัวใส่เข้าไปในมหานิรยะอีก เขาเสวยทุกขเวทนาแรงกล้าถึงเพียงนั้นก็ไม่ตายจนกว่าจะสิ้นกรรม[๑]

---

[๑] เทวทูตสุตฺต ม. อุ. ๑๔/๓๔๓-๔.

พระยายม

ในท้ายพระสูตรกล่าวว่า ยมราชคิดถึงเหล่าสัตว์ผู้ทำบาปถูกทำกรรมกรณ์ต่างๆ อย่างนั้น ยมราชเองปรารถนาความเป็นมนุษย์ และได้พบ ได้ฟังธรรม ได้รู้ธรรม ของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งอุบัติขึ้นในโลก

พระอาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ยมราชเป็นราชาแห่งเปรตที่มีวิมาน ในคราวหนึ่งเสวยทิพยสมบัติ ในคราวหนึ่งเป็นธรรมิกราชเสวยกรรมวิบาก และกล่าวถึงพระเทวทัตต์ว่าบังเกิดในมหานิรยะหรืออวีจินิรยะนั้น ยืนถูกทรมานอยู่ เท้าทั้ง ๒ จมพื้นโลหะถึงข้อเท้า มือทั้ง ๒ จมฝาโลหะถึงข้อมือ ศีรษะเข้าไปในเพดานโลหะถึงคิ้ว หลาวโลหะอันหนึ่งออกจากพื้นเบื้องล่างแทงร่างกายทะลุขึ้นไปในเพดาน หอกอันหนึ่งออกจากฝาทิศตะวันออกแทงทะลุหทัย

ไปเข้าฝาทิศตะวันตก หอกอีกเล่มหนึ่งออกจากฝาทิศเหนือแทงทะลุซี่โครงไปเข้าฝาทิศใต้ ถูกตรึงแน่นไม่หวั่นไหวไหม้อยู่ (มีรูปเขียนในโบสถ์บางแห่ง)[๑]

คติเรื่องนรก ในพระสูตรที่กล่าวมา ดูก็คล้ายคลึงกันกับในชาดก แต่มีเพี้ยนกัน ดูน่าจะมีคติความคิดในสายเดียวกัน แต่ปรับปรุงแก้ไขให้เข้าหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้นและให้มีความกว้างขวางขึ้น นรกในเนมิราชชาดกกล่าวถึงนรก ๑๕ ขุม ซึ่งพระเจ้าเนมิราชเสด็จไปเที่ยวดู ส่วนในสังกิจจชาดกกล่าวถึงนรก ๘ ขุม ดูก็น่าจะมาจากคติความคิด ๒ ฝ่าย แต่พระอาจารย์อธิบายให้เกี่ยวกันว่า นรก ๘ ขุมนั้นมีนรกบริวารอีกขุมละ ๑๖ ทั้งยังมีนรกอนุบริวารอีกมากมาย และนรกที่พระเจ้าเนมิราชเสด็จไปเที่ยวดูนั้น เป็นนรกบริวารของนรกที่ ๑ ที่กล่าวในสังกิจจชาดก จึงต้องเพิ่มเข้าอีกขุมหนึ่งให้ครบ ๑๖ (คือนรกไม้งิ้ว) ดังกล่าวในไตรภูมิพระร่วง และยังได้อธิบายถึงบาปประเภทชนิดต่างๆ ที่ทำให้ไปตกนรกต่างๆ เหล่านั้น แต่เมื่อพิจารณาดูแล้ว ก็ยังไม่ได้เหตุผลและหลักเกณฑ์เพียงพอ ทั้งบาปต่างๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ก็มีอีกมาก ครั้นมาถึงเทวทูตสูตร ไม่ได้ระบุประเภท ชนิดของบาปโดยเฉพาะไว้ แต่ระบุรวมกันไปว่าประพฤติทุจริตต่างๆ เป็นต้น

---

[๑] เทวทตฺตวตฺถุ ธมฺมปท. ๑/๑๓๗-๘.

เท่ากับวางแม่บทใหญ่ไว้ว่า เมื่อประพฤติทุจริตก็จะต้องไปอบายภูมิ มีนรกเป็นต้น เป็นการแสดงเข้าหลักใหญ่ เหมือนอย่างคำว่า ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อกล่าวถึงนรก ก็แสดงนรกเป็นหลักไว้เพียงหนึ่ง คือ มหานิรยะ นอกจากนั้นเป็นนรกประกอบ ทั้งได้กล่าวถึงเจ้านรก คือยมราช มีนายนิรยบาลทั้งหลายเป็นลูกมือ ส่วนในชาดกไม่ได้กล่าวถึงยมราช กล่าวถึงแต่นายนิรยบาลซึ่งมีอยู่ในนรกขุมตื้นๆ หน้าที่ของยมราชคือเป็นผู้ซักถามผู้ทำบาปที่ถูกนำตัวเข้าไป หลักซักถามคือเทวทูต ๕ ถ้าพิจารณาดูตรงๆ ก็ยากที่จะเข้าใจว่าจะใช้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับวินิจฉัยได้อย่างไร แต่เมื่อพิจารณาโดยหลักธรรม ก็อาจจะเห็นความมุ่งหมายว่า คนที่ทำบาปทุจริตต่างๆ นั้น ก็เพราะมีความประมาท ไม่ได้คิดพิจารณาว่าเกิดมาแล้วจะต้องแก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา ไม่ได้คิดถึงราชทัณฑ์ คือไม่เกรงกฎหมายบ้านเมือง เรียกว่าไม่เห็นเทวทูต

นรกในนิกายลามะ

นรกทั้ง ๑๐ ตามที่กล่าวมานี้ ท่านใช้คำว่า นิรยะ ประจำอยู่ทุกๆ คำ ดูเค้าเงื่อนจะเป็นนรกอีกแผนกหนึ่ง ได้พบในหนังสือกล่าวถึงนรกตามลัทธิลามะของธิเบต[๑] กล่าวว่านรกมี ๒ ส่วนคือ นรกร้อน และนรกเย็น ผู้เรียบเรียงสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเพราะพระพุทธศาสนาฝ่ายเหนือแผ่ไปตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่หนาวเย็น จึงมีนรกเย็นขึ้นอีกส่วนหนึ่ง แต่พระพุทธศาสนาฝ่ายใต้แผ่ไปตั้งอยู่ในท้องถิ่นมีอากาศร้อน ไม่มีอากาศหนาวเย็นร้ายกาจ จึงมีแต่นรกร้อนเท่านั้น นรกร้อน ๘ ขุมตามลัทธิลามะนั้น มีชื่อ

---

[๑] Lamaism, pp. 92-96.

เหมือนกันกับนรกใหญ่ ๘ ขุมทางฝ่ายใต้ และตั้งอยู่ก้นบึ้งของแผ่นดินเช่นเดียวกัน ส่วนนรกเย็นอีก ๘ ขุม ตั้งอยู่ภายใต้ของกำแพงที่วงรอบโลก (จักรวาล) มีภูเขาน้ำแข็งล้อมรอบ และมีนายนิรยบาลที่น่ากลัวเหมือนในนรกร้อน มีชื่อเป็นภาษาสันสกฤตดังต่อไปนี้

๑. อรพุทะ แปลว่า *บวม เจ็บปวด* คือ สัตว์นรกที่นี่ถูกใส่ลงไปแช่น้ำแข็งที่เลื่อนไหลไป มีร่างกายเช่นมือเท้าบวมเบ่งเจ็บปวดด้วยความหนาวเย็น (ภาษาบาลีว่าอัพพุทะ เป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๑)

๒. นิรรพุทะ ร่างกายเช่นมือเท้าบวมเบ่งยิ่งขึ้น เป็นเม็ดเจ็บปวด มีโลหิตไหลออกซิบๆ เจ็บปวดรวดร้าวด้วยความหนาว (ภาษาบาลีว่า นิรัพพุทะ เป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๒)

๓. อตตะ คือร้องไม่เป็นภาษาด้วยความทุกข์ทรมาน (ภาษาบาลีว่า อฏฏะ เป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๕)

๔. หหวะ คือหนาวเย็นยิ่งขึ้นจนลิ้นแข็ง ร้องได้แต่ว่า ฮะๆ เท่านั้น (คล้ายอพัพพะ ซึ่งเป็นชื่อภาษาบาลีของนรก ๑๐ ขุมที่ ๓)

๕. อหหะ ขากรรไกรและฟันกระทบกันเพราะความหนาว (ภาษาบาลีอย่างเดียวกันเป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๔)

๖. อุตปละ อาการบวมเบ่งเจ็บปวดของร่างกาย บวมเบ่งมากจนเหมือนดอกบัวเขียว (ภาษาบาลีว่า อุปปละ เป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๘)

๗. ปทมะ อาการบวมเบ่งที่มีโลหิตไหลซิบๆ พุพองมากขึ้นจนเหมือนดอกบัวแดง (ภาษาบาลี ปทุมะ เป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๙)

๘. ปุณฑรีกะ อาการบวมเบ่งที่มีโลหิตไหลซิบๆ นั้น บวมเบ่งมากขึ้นจนเนื้อหลุดออกจากกระดูก เหมือนกลีบดอกบัวใหญ่หลุดออกไป มีนกและแมลงปากเหล็กจิกกัด ได้รับทุกข์ทรมานแสนสาหัส (ภาษาบาลีก็ว่า ปุณฑริก เป็นชื่อนรก ๑๐ ขุมที่ ๑๐)

นรกเย็น ๘ ขุมดั่งกล่าวนี้ ได้เทียบกับนรก ๑๐ ไว้ด้วยแล้ว มีชื่อเดียวกันเกือบทั้งหมด ต่างแต่ใช้ภาษาบาลีหรือมคธฝ่ายหนึ่ง ใช้ภาษาสันสกฤตฝ่ายหนึ่ง นรก ๑๐ มีเพิ่ม **กุมุทะ** (ที่ ๖) และ **โสคันธิกะ** (ที่ ๗) นรก ๘ ก็ขาด ๒ ชื่อนี้ แม้จะชื่อเดียวกัน แต่ก็เรียงลำดับสับกันดั่งที่เทียบไว้แล้ว น่าตั้งข้อสังเกตว่ามาจากเค้าคติเดียวกัน ฝ่ายไหนจะได้จากฝ่ายไหนไม่อาจทราบได้ ส่วนคำอธิบายต่างกันไปคนละอย่าง

ทางลัทธิลามะของธิเบตนั้น มีกล่าวต่อไปว่า ยังมีนรกที่เป็นด้านหน้าที่ทางออกจากนรกใหญ่อีก ๔ ส่วน คือ

๑. **อัคนินรก** แปลว่า *ขุมไฟ* เต็มไปด้วยเถ้าถ่านที่ร้อนแรง ทำให้หายใจไม่ออก เป็นเถ้าถ่านของซากศพและสิ่งปฏิกูลทุกชนิด

๒. **กุณปังกะ** แปลว่า *สถานแห่งซากศพ* อยู่ถัดไปจาก อัคนินรก

๓. **ขุรธาราวนะ** แปลว่า *ป่าไม้คมมีดโกน* คือป่าไม้แห่งหอก และจักรอันคมเหมือนใบมีดโกน อยู่ถัดไปจากนรกที่ ๒

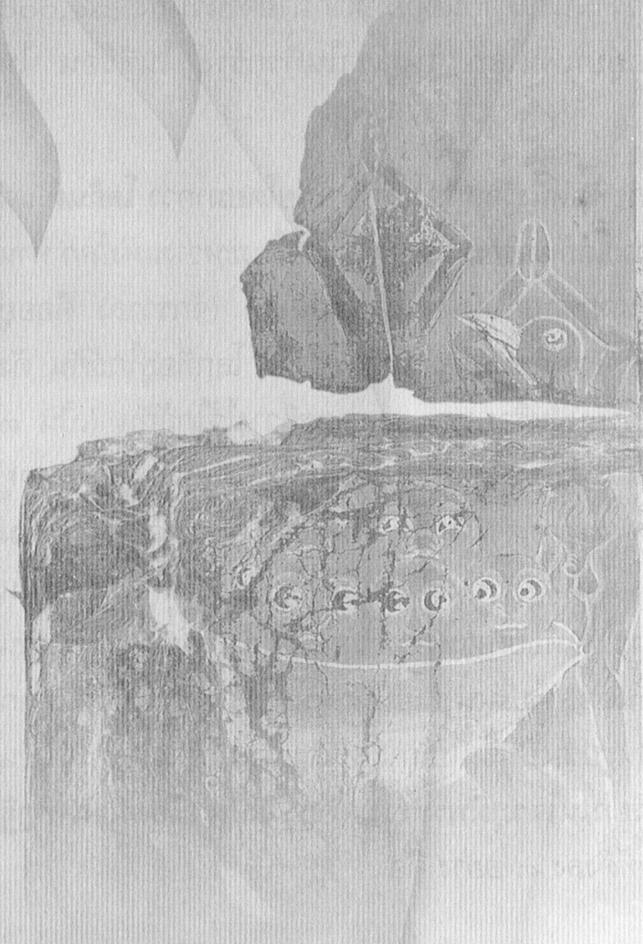
๔. **อสิธาราวนะ** แปลว่า *ป่าไม้คมดาบ* คือป่าไม้ใบเป็นดาบ อยู่ถัดนรกที่ ๓ แต่มีแม่น้ำแข็งคั่นอยู่ สัตว์นรกหนีจากนรกที่ ๓ ข้ามแม่น้ำนั้นได้แล้ว ขึ้นฝั่งเป็นนรกที่ ๔ ต้องถูกใบไม้คมดาบ บาดเจ็บทรมาน มีพิธีสวดสำหรับผู้ตายขอให้แม่น้ำแข็งซึ่งใหญ่โต ปานมหาสมุทรเป็นลำธารเล็กๆ และขอให้ต้นไม้คมดาบกลายเป็น ต้นกัลปพฤกษ์ อำนวยให้สำเร็จปรารถนาสิ่งต่างๆ[๑]

นรกรอบนอกเหล่านี้ ดูเค้าเดียวกันกับนรกรอบนอกของ นรกใหญ่ในเทวทูตสูตร น่าจะมาจากคติเดิมเดียวกัน และนรกเย็น ขุมที่ ๑ คือ อรพุทะ หรืออัพพุทะ ใช้ชื่อเดียวกันกับกำเนิดรูปกาย ในครรภ์มารดาที่แสดงไว้ใน **อินทกสูตร สังยุตตนิกาย**[๒] ว่าสัปดาห์

---

[๑] Ibid. p. 96.

[๒] สํ. สคา. ๑๕/๓๐๓/๘๐๑-๓.

ที่ ๑ เป็นกลละ สัปดาห์ที่ ๒ เป็นอัพพุทะหรืออัมพุทะ คือเริ่มมีสีเรื่อๆ เป็นน้ำล้างเนื้อ แต่ยังเหลวเหมือนดีบุกเหลว ในลัทธิลามะนั้น ยังกล่าวว่ามีนรกภายนอกอีกมากมายจำนวนถึง ๘๔,๐๐๐ โดยมากตั้งอยู่บนพื้นโลก ในภูเขาในที่รกร้าง ในที่ร้อน ในทะเลสาบ[๑]

นรกอีกชนิดหนึ่งรู้จักกันในภาษาไทยโดยมากว่า **โลกันต์** แต่ชื่อที่ถูกต้องว่า **โลกันตริกะ** แปลว่า *ตั้งอยู่ในระหว่างแห่งโลก* ท่านอธิบายว่าอยู่นอกขอบกำแพงวงกลมรอบโลก (จักรวาล) คืออยู่ในระหว่าง ๓ จักรวาล หรือระหว่างโลก ๓ โลกที่อยู่ใกล้กัน ดังเกวียน ๓ เกวียน หรือบาตร ๓ บาตรที่วางไว้ใกล้กัน (เป็น ๓ มุม กระมัง) โลกันตริกะอยู่ในระหว่างนั้น เป็นนรกที่มืดมิดอยู่นิรันดร ต่อพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น จึงมีแสงสว่างคราวหนึ่ง แต่ไม่สว่างอยู่นาน แวบเดียวเท่านั้นแล้วก็มืดไปตามเดิม สัตว์บาปในนรกแห่งนี้เกาะโหนห้อยกำแพงจักรวาลอย่างค้างคาวจับตะครุบกินกันเอง พากันตกลงไปในน้ำที่เย็นนักหนา ร่างกายก็เปื่อยแหลก แล้วก็กลับเป็นรูปร่างปีนขึ้นไปเกาะโหนอยู่ใหม่ สำหรับบาปที่เป็น **พาลหลง** (เรียกในไตรภูมิพระร่วง) คือ ที่เป็น **นิยตมิจฉาทิฏฐิ** *ความเห็นผิดที่ดิ่งลง ๓ อย่าง* คือ

---

[๑] Lamaism, p. 96.

๑. **อกิริยทิฏฐิ** *เห็นว่าไม่เป็นอันทำ* คือทำบาปไม่เป็นบาป ทำบุญไม่เป็นบุญ

๒. **อเหตุกทิฏฐิ** *เห็นว่าไม่มีเหตุ* เช่นเห็นว่าสุขทุกข์ไม่มีเหตุ เกิดขึ้นเอง

๓. **นัตถิกทิฏฐิ** *เห็นว่าไม่มี* เช่น เห็นว่าทานศีลเป็นต้น ไม่มีผล วิบากของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี มารดาบิดาไม่มีคุณ เป็นต้น

นอกจากนี้ สำหรับบาปที่ทำหนักหนา ทารุณต่อมารดาบิดา สมณพราหมณ์ผู้ทรงธรรมและทำกรรมที่สาหัสอย่างอื่นมีฆ่าสัตว์ทุกๆ วัน เป็นต้น

ในภาษาไทยมักเรียกว่า **โลกันตนรก** แต่คำว่า **โลกันต** แปลว่า *ที่สุดแห่งโลก* (โลก+อันตะ) ในที่บางแห่งใช้เป็นที่ชื่อแห่งพระนิพพาน ดั่งแสดงไว้ใน **โรหิตัสสสูตร**[๑] ว่า *ที่สุดแห่งโลกไม่พึงถึงด้วยการไปในเวลาไหนๆ* จึงต่างจากคำว่า **โลกันตริกะ** ดั่งกล่าวแล้ว (โลก+อันตริกะ ตั้งอยู่ในระหว่างแห่งโลก)

ตามคติความคิดเรื่องโลกประลัย แสดงว่านรกสวรรค์ทั้งปวงพลอยประลัยไปด้วยกับโลกจนถึงพรหมโลก (มีระบุไว้ว่าประลัย

---

[๑] องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๘๗/๒๙๕-๘.

ขึ้นไปถึงชั้นไหน) เหมือนอย่างล้างกันเสียคราวหนึ่ง สัตวโลกตลอดถึงพวกนรกก็ขึ้นไปเกิดในพรหมโลกที่ยังเหลืออยู่ พวกนรกที่ยังไม่สิ้นกรรมก็ต้องอพยพไปในนรกของจักรวาลอื่น (ท่านว่าไว้อย่างนี้เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวแก่ที่อยู่ของสัตวโลกทุกประเภท) แต่สำหรับโลกันตริกนรกไม่ต้องประลัยไปพร้อมกับโลก เพราะอยู่ในระหว่างโลกจึงยังเหลือที่อยู่สำหรับพวกบาปที่เป็นมิจฉาทิฏฐิดิ่งลง และพวกบาปหนักอย่างอื่น ดูท่านที่เป็นต้นคติความคิดเรื่องนี้ จะมุ่งให้มีนรกสักแห่งหนึ่งที่ยั่งยืน ไม่ต้องประลัยไปพร้อมกับโลก จึงตั้งนรกนี้ไว้ในระหว่างโลกหรือจักรวาลทั้งหลาย เพื่อเป็นที่ทรมานสัตว์บาปประเภทที่ท่านไม่ยอมให้เลิกแล้วกันเสียทีในคราวโลกวินาศนั้น

เรื่องนรกมีลักษณะต่างๆ ตามที่กล่าวมานี้ น่าจะเป็นที่เชื่อถือกันตลอดเวลาช้านาน ใน **มิลินทปัญหา** ก็ยังได้กล่าวถึงว่า ไฟนรกร้อนยิ่งกว่าไฟปกติมากมาย ก้อนหินเล็กๆ ที่ใส่เผาในไฟปกติตลอดวันก็ยังไม่ย่อยละลาย แต่ถ้าใส่ในไฟนรกแม้จะใหญ่โตเท่าเรือนยอดก็ย่อยละลายลงไปทันที แต่ว่าสัตว์นรกบังเกิดอยู่ได้นานไม่ย่อยละลายไป พระเจ้ามิลินท์ไม่ทรงเชื่อในเรื่องนี้ พระนาคเสนทูลแถลงว่าอยู่ได้เพราะกรรม[๑] ตามมิลินทปัญหานี้ไม่ได้ค้านว่า

---

[๑] ปกติอัคคินิรยัคคีอุณหาการปัญหา มิลินท. น. ๙๗.

นรกไม่มี แต่ค้านในลักษณะบางอย่างเท่านั้น แสดงว่าในสมัยนั้นยังเชื่อถือกันอยู่ ในเมืองไทยก็คงได้เชื่อกันมานานเหมือนกัน แม้ท่านจะแสดงนรกไว้น่ากลัวมากเพื่อให้คนกลัวจะได้ไม่ทำบาป ถึงดั่งนั้นคนก็ยังทำบาปกันอยู่เรื่อยมา แม้ในสมัยที่มีความเชื่อกันสนิทก็ยังทำบาปกันอยู่นั่นแหละ แต่ก็มีคนไม่น้อยที่ไม่ทำบาปเพราะกลัวไปนรก เพราะท่านแสดงนรกไว้ล้วนแต่น่ากลัว ในที่บางแห่งยังได้กล่าวว่าทุกข์ในนรกนั้นร้ายกาจนัก นักโทษที่ถูกทรมาน แทงด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเช้า ยังไม่ตายก็แทงด้วยหอกถึง ๑๐๐ เล่มในเวลากลางวัน ยังไม่ตายก็แทงด้วยหอกอีก ๑๐๐ เล่มในเวลาเย็น ความทุกข์ของนักโทษนี้ เมื่อเทียบกับทุกข์ในนรกแล้ว ก็เล็กน้อยเหมือนอย่างหินก้อนเล็กๆ ส่วนทุกข์ในนรกเหมือนอย่างพญาเขาหิมวันต์ เรื่องคนไม่กลัวนรกทั้งที่เชื่อว่านรกมีอยู่และเป็นทุกข์มากมาย ไม่ใช่เป็นของแปลก เพราะมองไม่เห็น แม้คุกตะรางและการลงราชทัณฑ์ต่างๆ มองเห็นอยู่ด้วยตาก็ยังไม่กลัว ยังมีคนเข้าไปอยู่เต็ม โดยมากเวลาจะทำผิดก็ไม่ได้คิดกลัวกัน เช่น พวกปล้น เวลาปล้นดูจะกลัวไม่ได้ทรัพย์มากกว่า โลภ โกรธ หลง นี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ไม่ค่อยกลัวอะไร ใกล้ตายังไม่กลัว ไกลตาก็ยิ่งลืมกลัวไปเลย

การลงทัณฑ์

เรื่องนรกมีลักษณะส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคุกตะราง และการลงทัณฑ์นักโทษสมัยโบราณอันเรียกว่า **กัมมกรณ์** แปลว่า *การกระทำกรรม* หมายถึงการลงทัณฑ์ ท่านแสดงว่ามี ๓๒ อย่าง เรียกว่า **ทวัตติงสกัมมกรณ์** แปลว่า *กัมมกรณ์สามสิบสอง* มีกล่าวถึงในหลายพระสูตร จะได้นำมากล่าวโดยคัดจากคำแปลและอธิบายตามนัยอรรถกถาของท่านผู้หนึ่งดังต่อไปนี้ คือ

๑. **กสาหิปิ ตาเฬนฺเต** โบยด้วยแส้

๒. **เวตฺเตหิปิ ตาเฬนฺเต** โบยด้วยหวาย

๓. **อฑฺฒทณฺฑเกหิปิ ตาเฬนฺเต** ตีด้วยตะบองสั้น

๔. **หตฺถมฺปิ ฉินฺทนฺเต** ตัดมือ

๕. **ปาทมฺปิ ฉินฺทนฺเต** ตัดเท้า

๖. **หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺทนฺเต** ตัดทั้งมือทั้งเท้า

๗. **กณฺณมฺปิ ฉินฺทนฺเต** ตัดหู

๘. **นาสมฺปิ ฉินฺทนฺเต** ตัดจมูก

๙. **กณฺณนาสมฺปิ ฉินฺทนฺเต** ตัดทั้งหูทั้งจมูก

๑๐. **พิลงฺคถาลิกมฺปิ ปโรนฺเต** ลงกัมมกรณ์วิธีหม้อเคี่ยวน้ำส้ม (คือต่อยขมองออก แล้วเอาคีมคีบก้อนเหล็กแดงใส่ลงไปให้มันสมองเดือดพลุ่งขึ้น เหมือนน้ำส้มเดือดล้นหม้อ)

๑๑. **สงฺขมุณฺฑิกมฺปิ กโรนฺเต** ลงกัมมกรณ์วิธีขอดสังข์ (คือกรีดหนังตัด กำหนดตรงจอนหูทั้งสองและหลุมคอโดยรอบ รวบผมทั้งหมดขมวดรวมกันเข้า พันกับท่อนไม้ ถลกขึ้นให้หนังหลุดขึ้นไปพร้อมกับผม แล้วขัดกระโหลกศีรษะด้วยก้อนกรวดหยาบๆ ล้างทำให้มีสีเหมือนสังข์)

๑๒. **ราหุมุขมฺปิ กโรนฺเต** ลงกัมมกรณ์วิธีปากราหู (คือเอาขอเกี่ยวปากให้อ้าแล้วจุดไฟในปากนั้น หรือเอาสิ่วตอกแต่จอนหูเข้าไปทะลุปาก โลหิตไหลออกมาเต็มปาก ดูปากอ้าแดงดั่งปากราหู)

๑๓. **โชติมาลิกมฺปิ กโรนฺเต** ลงกัมมกรณ์มาลัยไฟ (คือเอาผ้าชุบน้ำมันพันทั่วตัวแล้วเอาไฟจุด)

๑๔. หตฺถปฺปชฺโชติกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีคบมือ (คือเอาผ้าชุบน้ำมันพันนิ้วทั้ง ๑๐ แล้วเอาไฟจุด)

๑๕. เอรกวตฺติกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีริ้วส่าย (คือเชือดหนังออกลอกเป็นริ้วๆ ตั้งแต่ใต้คอลงไปจนถึงข้อเท้า แล้วเอาเชือกผูกฉุดให้เดิน นักโทษเดินเหยียบริ้วหนังของตัวก็ล้มลุกคลุกคลานไปจนกว่าจะตาย)

๑๖. จีรกวาสิกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีนุ่งเปลือกไม้ (คือเชือดหนังเป็นริ้วๆ อย่างบทก่อน แต่ทำเป็น ๒ ตอน ตั้งแต่ใต้คอถึงเอวตอนหนึ่ง ตั้งแต่เอวถึงข้อเท้าตอนหนึ่ง ริ้วหนังตอนบนห้อยคลุมลงมาปิดกายตอนใต้เอวดูดั่งนุ่งเปลือกไม้)

๑๗. เอเณยฺยกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธียืนกวาง (คือเอาห่วงเหล็กสวมข้อศอกทั้งสองและเข่าทั้งสองให้โก้งโค้งลงกับดินเอาหลักเหล็กสอดตอกตรึงไว้เป็นกิริยาว่าสัตว์ ๔ เท้า แล้วก่อไฟล้อมลนไปจนตาย)

๑๘. พลิสมํสิกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีเกี่ยวเหยื่อเบ็ด (คือเอาเบ็ดมีเงี่ยงสองข้างเกี่ยวตัว ดึงเอาหนังเนื้อและเอ็นออกมาให้หมด)

๑๙. กหาปณกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีเหรียญกษาปณ์ (คือเอามีดคมค่อยเฉือนเนื้อออกเป็นแว่นๆ ขนาดเท่าเงินเหรียญจนกว่าจะตาย)

๒๐. ขาราปตจฺฉิกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีแปรงแสบ (คือสับฟันเสียให้ยับทั่วกายแล้วเอาแปรงหรือหวีแข็งชุบน้ำแสบ (น้ำเกลือ น้ำด่าง น้ำกรด) ขูดถูไปให้หนังเนื้อเอ็นขาดหลุดออกมาหมด เหลือแต่กระดูก)

๒๑. ปลีฆปริวตฺติกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีการเวียน (คือให้นอนตะแคง แล้วเอาหลาวเหล็กตอกตรงช่องหูทะลุลงไปตรึงแน่นอยู่กับดิน แล้วจับเท้าทั้งสองยกเดินเวียนไป)

๒๒. ปลาลปีฐกมฺปิ กโรนฺเต ลงกัมมกรณ์วิธีตั่งฟาง (คือเอาลูกบดศิลากลิ้งทับตัว บดให้กระดูกแตกป่น แต่ระวังไม่ให้หนังขาด แล้วจับผมรวบยกขย่อนๆ ให้เนื้อรวมกันเข้าเป็นกอง จึงเอาผมนั่นแหละพันตะล่อมเข้าวางไว้เหมือนตั่งทำด้วยฟางสำหรับเช็ดเท้า)

๒๓. ตตฺเตนปิ เตเลน โอสิญฺจนฺเต ราดด้วยน้ำมันเดือดๆ

๒๔. สุนเขหิปิ ขาทาเปนฺเต ให้สุนัขทึ้ง (คือขังฝูงสุนัขไว้ให้อดหิวหลายวันแล้ว ปล่อยให้ออกมารุมกัดทึ้งพักเดียวเหลือแต่กระดูก)

๒๕. ชีวนฺตมฺปิ สูเล อุตฺตาเสนฺเต ให้นอนหงายบนหลาวทั้งเป็นๆ (คือตรงกับที่กฎหมายเก่าเรียกว่า เสียบเป็น)

๒๖. อสินาปิ สีสํ ฉินฺทนฺเต ตัดศีรษะด้วยดาบ

วิธีลงกัมมกรณ์ตั้งแต่ข้อ ๑-๒๖ เหล่านี้ในกฎหมายเก่า[๑] ได้นำไปตราไว้เป็นบทลงโทษเหมือนกัน ขึ้นต้นมีพระบาลีดั่งที่ยกมาไว้แล้ว กำหนดความผิดต่างๆ มีขบถต่อราชบัลลังก์ เป็นต้น แล้วจึงกล่าวบทลงโทษตามพระบาลีนั้น วิธีลงกัมมกรณ์ที่กล่าวถึงในพระสูตร[๒] มีเพียง ๒๖ แต่อ้างกันในที่โดยมากว่ามี ๓๒ จึงเรียกว่า **ทวัตติงสกัมมกรณ์** ท่านผู้แปลนั้น ได้รวบรวมมาอีก ๖ อย่างคือ

๒๗. เอาขวานผ่าอก

๒๘. แทงด้วยหอกทีละน้อยกว่าจะตาย

๒๙. ขุดหลุมฝังเพียงเอวเอาฟางสุม คลอกด้วยไฟ พอหนังไหม้เอาไถเหล็กไถ

๓๐. เชือดเนื้อออกมาทอดให้กินเอง

๓๑. ตัด หรือแหวะปาก

๓๒. จำ ๕ ประการไว้ในคุก[๓]

คุกตะรางและกัมมกรณ์ต่างๆ เช่นที่กล่าวมานี้ เป็นนรกในโลกนี้สำหรับคนประพฤติผิดกฎหมาย มีวิธีและเครื่องมือทรมานเค้าเดียวกับนรกที่กล่าวมาโดยมาก อาจจะเป็นต้นแบบของนรกทั้งหลายก็ได้

---

[๑] กฎหมายราชบุรี เล่ม ๒ ตอนลักษณะขบถศึก น. ๒๔๑-๒๔๖.

[๒] เทวทูตสูตร ม. อุ. ๑๔/๓๓๘/๕๑๐.

[๓] กฎหมายราชบุรี เล่ม ๒ ตอนลักษณะขบถศึก น. ๒๔๕.

พระพุทธศาสนากับเรื่องนรก

ทางพระพุทธศาสนารับรองเรื่องนรกทั้งหลายเพียงไร? การที่จะตอบปัญหานี้ ต้องอาศัยหลักฐานและเหตุผล ตามหลักชั้นบาลีที่อ้างว่าเป็นพระพุทธวจนะ ก็กล่าวในที่ทั่วไปถึง **นิรยะ** หรือ **นรก** ในฐานะเป็นคติที่ไปภายหลังตายของคนทำบาปอกุศลทุจริต แต่โดยมากมิได้กล่าวถึงลักษณะและรายละเอียดต่างๆ มีเฉพาะบางพระสูตรและชาดกเท่านั้นแสดงลักษณะและรายละเอียดไว้ ดั่งได้ยกมากล่าวไว้แล้ว ลักษณะและรายละเอียดเหล่านั้น น่าจะเป็นเรื่องแทรกเข้ามาตามคติเก่าแก่ซึ่งเชื่อกันต่อๆ มาจากต้นเดิมหลายทางด้วยกัน จนถึงพระอาจารย์จดเข้าไว้ในบาลีพระสูตร พระอาจารย์ต่อมาผู้อธิบายบาลีได้ปรับปรุงจัดให้อยู่ในแนวทางเดียวกัน ซึ่งก็ไม่สนิทนักดั่งกล่าวแล้ว และในนรกก็ใช้เครื่อง

เหล็กตลอดถึงอาวุธ เป็นต้นว่าหอกดาบ เช่นเดียวกับในมนุษยโลก จึงน่าจะมีแสดงขึ้นในสมัยที่มนุษย์รู้จักใช้เหล็กและรู้จักทำหอกดาบเป็นต้นใช้แล้ว ฉะนั้น น่าจะยุติได้โดยไม่ผิดว่า ทางพระพุทธศาสนานำชื่อว่า **นิรยะ** หรือ **นรก** มาใช้เช่นเดียวกับคำอื่นๆ เช่น *อรหันต์ ภควา พรหม ภิกขุ นิพพาน* เป็นต้น แต่คำเหล่านี้เดิมมีความหมายอย่างหนึ่ง ทางพระพุทธศาสนานำมาใช้ในความหมายอีกอย่างหนึ่งไม่ตรงกัน คำว่า *นิรยะ* ก็เช่นเดียวกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้จะมีความหมายอย่างไร? ในเบื้องต้นควรจะหาความหมายตามหลักฐานที่ยุติไว้ด้วยเหตุผลก่อน ได้พบบาลีอธิบายเรื่องนิรยะไว้ในสฬายตนวรรค ในรูปความเป็นพระพุทธดำรัสตรัสไว้ว่า

“ภิกขุทั้งหลาย เราได้เห็นนิรยะชื่อว่าผัสสายตนิกะ (เกิดทางอายตนะที่เป็นทางผัสสะคือสัมผัสถูกต้อง) ๖ แล้ว คือในนิรยะนั้น (๑) เห็นรูปด้วยจักษุ (๒) ได้ยินเสียงด้วยหู (๓) ดมกลิ่นด้วยจมูก (๔) ลิ้มรสด้วยลิ้น (๕) ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย (๖) รู้เรื่องด้วยใจ อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ได้เห็น ได้ยิน ได้ดม ได้ลิ้ม ได้ถูกต้อง ได้รู้ ซึ่งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และเรื่องล้วนแต่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าชอบใจ”[๑]

---

[๑] สํ. สฬา. ๑๘/๑๕๘/๒๑๔.

ตามอธิบายนี้ควรฟังได้ว่า เป็นอธิบายนิรยะในพระพุทธศาสนา เป็นอธิบายที่ไม่มีผิดคลุมไปได้ในนรกทั้งหมด และครอบได้ทุกกาลเวลา แม้ในปัจจุบันเดี๋ยวนี้เองก็ตกนรกได้ ในเมื่อเครื่องแวดล้อมทั้งปวงมีแต่ทุกข์ซึ่งตนเองต้องรับเสวย ถึงนรกในภายหลังตายจะมี ก็รวมลงเป็นเครื่องแวดล้อมให้เป็นทุกข์ ซึ่งบังเกิดขึ้นทางผัสสายตนะทั้ง ๖ นี่เช่นเดียวกัน เว้นผัสสายตนะทั้ง ๖ นี้เสียแล้ว ทุกข์หรือสุขอะไรก็บังเกิดขึ้นไม่ได้ ฉะนั้น จึงยุติได้ว่าพระพุทธภาษิตนี้อธิบายนรกในพระพุทธศาสนาโดยตรง การอธิบายให้ต้องด้วยหลักฐานเหตุผลใช้ได้ทุกกาลสมัยดังนี้ พึงเห็นว่าเป็นลักษณะอธิบายพระพุทธศาสนาโดยทั่วๆ ไป

ภูมิดิรัจฉาน

ได้กล่าวถึงเรื่องนรกมาแล้ว จะได้กล่าวถึงดิรัจฉานต่อไป จำพวกนี้จัดเป็น **อบายภูมิ** หรือ **ทุคติ** ถัดจากนรก โดยมากอยู่ร่วมโลกกับมนุษย์ เห็นกันอยู่โดยปกติ ไม่เกิดปัญหาว่ามีหรือไม่มีอย่างอบายภูมิจำพวกอื่น แต่ในคัมภีร์ก็ยังมีกล่าวถึงดิรัจฉานบางจำพวกในป่าหิมพานต์เป็นจำพวกพิเศษ เช่น นาค ครุฑ และในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เช่น ช้างเอราวัณ คนธรรมดาในโลกไม่เคยพบเห็นตัวจริง พบแต่ที่พรรณนาลักษณะต่างๆ ไว้ในหนังสือคัมภีร์ และภาพที่เขียนไว้ ตามที่คนเรานี่เองเขียนตามลักษณะที่พรรณนาไว้นั้น และใช้ความคิดดัดแปลงให้เกิดความงดงามอ่อนโยนหรือดุร้ายเป็นต้น ตามที่ต้องการ กลายเป็นภาพจิตรกรรมหรือศิลปจิตรกรรม ภาพของสัตว์บางชนิดลงตัว เพราะเป็นที่รู้จักรับรองกันทั่วไป เช่น ภาพครุฑ ภาพหงส์ เมื่อเขียนให้มีลักษณะ

อย่างนั้น ก็รู้จักรับรองกันว่าครุฑ ว่าหงส์ ถ้าใครไปเขียนเป็นอย่างอื่น ก็ไม่ใช่ครุฑ ไม่ใช่หงส์ นึกถึงลายเครือวัลย์ที่เขียนหรือแกะสลัก อันที่จริงเป็นภาพศิลปประดิษฐ์ขึ้นจากเครือเถาต้นไม้จริงๆ แต่เมื่อประดิษฐ์ให้งดงามแล้ว ก็กลายเป็นประดิษฐ์ศิลป ไม่ใช่ของจริง ถึงดั่งนั้นก็มีมูลความจริงคือเครือเถาต้นไม้นั่นเอง สัตว์พิเศษ เช่น ครุฑ หงส์ เป็นต้น ก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน ตัวจริงที่เป็นมูลเดิมน่าจะมี อาจสาบสูญไปแล้ว หรือมีซ่อนเร้นอยู่ก็ได้

ตามศัพท์เรียกว่า **ดิรัจฉานโยนิ** แปลว่า *กำเนิดดิรัจฉาน* (สัตว์ที่ไปตามขวางคือทอดกายไป ไม่ตั้งกายขึ้นตรงเหมือนอย่างมนุษย์) ในพาลบัณฑิตสูตร[๑] แสดงไว้ ๕ ประเภท คือ

๑. **ติณภักขา** จำพวกมีหญ้าเป็นภักษา ระบุชื่อ ม้า โค ลา แพะ เนื้อ

๒. **คูถภักขา** จำพวกมีคูถเป็นภักษา ระบุชื่อ ไก่ สุกร สุนัข สุนัขจิ้งจอก

๓. **จำพวกเกิด แก่ ตายในที่มืด** ระบุชื่อตั๊กแตน บุ้ง ไส้เดือน

๔. **จำพวกเกิด แก่ ตายในน้ำ** ระบุชื่อปลา เต่า ฉลาม

---

[๑] ม. อุ. ๑๔/๓๑๗/๔๗๖-๔๘๐.

๕. จำพวกเกิด แก่ ตายในของโสโครก เช่น เกิดในปลาเน่า ในศพเน่า ในขนมบูด ในน้ำครำ ในน้ำเน่า

อีกอย่างหนึ่ง ท่านจัดไว้ ๓ จำพวก คือ พวก **กามสัญญา** มุ่งหมายแต่กาม **อาหารสัญญา** มุ่งหมายแต่จะกิน **มรณสัญญา** ตายรวดเร็ว แต่จำพวก **ธรรมสัญญา** มุ่งหมายธรรม มีน้อยมาก[๑]

สัตว์พิเศษที่แสดงไว้มีในที่ต่างๆ น่าจะรวมกล่าวไว้ในที่นี้ มีดังต่อไปนี้

สีหะ มี ๔ จำพวก คือ

๑. ติณสีหะ คือสีหะประเภทกินหญ้าเป็นอาหาร มีขนมันดังปีกนกเขา

๒. กาฬสีหะ คือ สีหะมีสีดำดังวัวดำ

๓. ปัณฑรสีหะ คือ สีหะมีสีเหลืองดังใบตอง กินเนื้อเป็นอาหาร

๔. เกสรสีหะ คือ สีหะมีเกสร (หรือเรียกว่าไกรสร) ได้แก่ขนสร้อยอันอ่อนงามดังเอาผ้าแดงมีค่าสูงมาพาดไว้ และขนในตัวที่ขาวดังสังข์ขัด สีปากและปลายเท้าทั้ง ๔ แดงดังทาด้วยน้ำครั่งละลายด้วยชาดหรคุณ ปากและท้องก็แดงดั่งนั้น และเป็นแนวแดงตั้งแต่ศีรษะไปตลอดหลังเลี้ยวลงไปถึงขา[๒]

---

[๑]ไตรภูมิ. น. ๒๑.

[๒]ไตรภูมิ. น. ๒๒.

คำว่า **สีหะ** ถ้าแปลว่า *สิงโต* ก็มีตัวตนที่รู้จักกันในปัจจุบัน แต่ถ้าแปลว่า *ราชสีห์* ก็กลายเป็นสัตว์พิเศษ ดั่งที่เคยพบเห็นในภาพเขียน ซึ่งอาจจะแผดเสียงให้มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานอื่นๆ หูแตกตายได้ หรือคำว่า **หงส์** ถ้าแปลว่า *หงษ์* ก็เป็นสัตว์พิเศษ ถ้าแปลว่า *ห่าน* ก็เป็นสัตว์ธรรมดาไป

ตระกูลช้าง ๑๐ คือ **๑. กาฬาวกะ ๒. คังเคยยะ ๓. ปัณฑระ ๔. ตัมพะ ๕. ปิงคละ ๖. คันธะ ๗. มังคละ ๘. เหมะ ๙. อุโปสถะ ๑๐. ฉัททันตะ**[๑]

ในมโนรถปูรณีกล่าวว่า ช้างตระกูลกาฬาวกะ ได้แก่ ตระกูลช้างโดยปรกติ (ท่านว่ามีกำลังเท่ากับบุรุษ ๑๐ คนรวมกัน แต่น่าจะต้องเป็นบุรุษที่มีกำลังมากเป็นพิเศษทั้ง ๑๐ คน จึงจะรวมกันเท่ากับกำลังช้างเชือกหนึ่ง) ตระกูลช้างถัดจากนี้มีกำลังมากกว่ากัน ๑๐ เท่าๆ ขึ้นไปโดยลำดับ และ ๑๐ เท่าของช้างตระกูลฉัททันต์ เรียกว่า ตถาคตพละ หรือกำลังนารายณ์

ยังมีพวกปลาใหญ่ๆ ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ **อภิธานัปปทีปิกา**[๒] ๗ จำพวก คือ

---

[๑] มโน. มู. ๓/๓๖๘-๙

[๒] อภิธาน. น. ๑๙๐/๖๗๓.

๑. ติมิ **๒. ติมิงคิละ** (กลืนปลาติมิได้) **๓. ติมิรปิงคละ** **๔. อานนท์** **๕. ติมินทะ** **๖. อัชฌาโรหะ** **๗. มหาติมิ**

มีกล่าวถึงในไตรภูมิพระร่วง ๗ จำพวกเช่นเดียวกัน ส่วนในคัมภีร์อุทาน[๑] กล่าวไว้ ๓ จำพวก คือ **๑. ติมิ** **๒. ติมิงคิละ** **๓. ติมิติมิงคิละ** (กลืนปลาทั้งสองนั้นได้) ปลาใหญ่ ๓ จำพวกนี้ ดูกล่าวไว้เป็นกลางๆ โดยลักษณะที่ใหญ่โต จนถึงกลืนกันได้โดยลำดับ แบบคำว่า ปลาใหญ่กินปลาเล็ก

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงครุฑ นาค และหงส์ เช่นที่กล่าวถึงในหนังสือนิทานชาดกหรือวรรณคดีเก่าๆ ซึ่งมีภาพเขียนหรือแกะสลักเกี่ยวกับเรื่องเทพนิยาย เป็นต้น

รวมความว่า สัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก จะเป็นชนิดสามัญหรือชนิดพิเศษ โดยลักษณะธรรมชาติ หรือโดยอำนาจบุญพิเศษ เช่น เป็นราชพาหนะ ได้ขึ้นระวางอย่างมียศก็ตาม ก็คงเป็นจำพวกอบายภูมิเหมือนกัน

---

[๑] ขุ. อุ. ๒๕/๑๕๔/๑๑๗.

เปรต

คำที่คนไทยส่วนมากได้รู้จักกันคำหนึ่ง คือ **เปรต** และเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึงผีชนิดหนึ่ง ซึ่งมักจะมีรูปร่างสูงอย่างต้นตาล จึงมักใช้เรียกล้อหรือกระทบคนที่มีรูปร่างสูง ตามที่เล่าอ้างกันเปรตปรากฏกายแก่บางคนในบางโอกาส แต่ใครเป็นผู้เคยเห็นก็ยากที่จะอ้าง เพราะไม่ได้ลองประกาศหาตัว ทั้งถ้าจะมีใครมาเล่ายืนยันว่าเคยเห็นก็อาจจะไม่เชื่อ เพราะไม่มีพยานหลักฐานยืนยัน แต่เรื่องเปรตนี้ ก็คงเป็นเรื่องที่เล่าอ้างกันในหมู่คนไทยเรา ในลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกันมาช้านาน จนเมื่อกล่าวว่าเปรตก็เป็นที่เข้าใจตรงกันว่าเป็นผีชนิดไหน

เปรต เป็นภาษาสันสฤต ภาษาบาลีว่า **เปต** แปลว่า *ผู้ละไปแล้ว* หมายถึง คนที่ตายไปแล้วทั่วๆ ไป อีกอย่างหนึ่งแปลว่า *บิดร*

คือญาติร่วมโลหิตผู้ใหญ่ผู้สืบสายตรงลงมา แต่มุ่งถึงญาติดั่งกล่าวผู้ละไปแล้ว ที่เรียกว่า **บุรพบิดร** การทำบุญอุทิศให้บุรพบิดรเรียกว่า **บุพพเปตพลี** คำว่าเปรต มีคำแปลและความหมายดั่งกล่าวนี้ จึงไม่ตรงกับเปรตตามที่เข้าใจกัน เพราะหมายถึงคนที่ตายไปแล้วทั่วๆ ไป และบุรพบิดรคือญาติร่วมสายโลหิตชั้นผู้ใหญ่ที่ตายไปก่อนแล้ว คำนี้ในชั้นเดิมก็น่าจะใช้ในความหมายเป็นกลางๆ ทั่วๆ ไปอย่างนั้น และมักจะใช้ในเรื่องการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายไปแล้ว คือ กล่าวถึงผู้ตายไปแล้วว่า **เปต** ในพระสูตรหนึ่ง[๑] ได้กล่าวไว้โดยความว่า **เปตชน** *คือคนที่ตายไปแล้ว ไม่อาจจะรับส่วนกุศลได้ทุกคน เฉพาะผู้ที่ไปเกิดเป็น* **ปรทัตตูปชีวี** *(ผู้มีปกติอาศัยส่วนบุญที่คนอื่นให้เป็นอยู่) เท่านั้นจึงอาจได้รับ ในเมื่อได้ทราบและได้อนุโมทนากุศลที่ญาติในปัจจุบันได้ทำและอุทิศให้* ในพระสูตรนั้นได้กล่าวว่า ไม่เป็นฐานะที่จะว่างจากญาติรวมโลหิตซึ่งได้ไปเกิดเป็นปรทัตตูปชีวี เพราะใช้ในถ้อยคำดั่งกล่าวบ่อยๆ เมื่อได้ยินคำว่า **เปรต** ก็ทำให้นึกถึงผีจำพวกนั้นทันที ซ้ำยังมีเรื่องกล่าวถึง **เปตญาติ** คือ ญาติผู้ตายไปแล้วของพระเจ้าพิมพิสารซึ่งไปเกิดเป็นผีจำพวกนี้ มาขอรับส่วนพระราชกุศลของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ยิ่งทำให้ความเข้าใจเอียงไปถึงผีจำพวกนั้น และแม้เป็นผีคนอื่น ไม่ใช่ผีญาติของตน เมื่ออยู่ในลักษณะเดียวกัน ก็เลย

---

[๑] มงฺคล. ๑/๓๔๐/๓๔๙.

เรียกว่าเปรตด้วยกันทั้งหมด เปรตคือ คนที่ตายไปแล้ว (ยังไม่ได้กล่าวว่าตายไปเป็นอะไร) ก็เลยเปลี่ยนความหมายว่าตายไปเป็นเปรต กลายเป็นภูมิชั้นอีกชนิดหนึ่งของอบายหรือทุคติ เรียกว่า **ปิตติวิสยะ** แปลกันว่า *วิสัย คือ แดนหรือถิ่นฐานของเปรต* แต่คำว่า **ปิตติ** น่าจะแปลว่า *ของบิดา* (**ปิตฤ** ในภาษาสันสกฤต มีคำเทียบในภาษาบาลี คือ **เปติก** แปลว่า *ของบิดา*) คำนี้ก็มีความหมายเปลี่ยนแปลงไปจากในวงศ์ญาติจนหมายถึงเปรตทั่วๆ ไป

ในเรื่องพระเจ้าพิมพิสารแห่งมคธรัฐ ทรงบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่เปรตที่เคยเป็นญาติแต่ก่อนนั้น พระอาจารย์ได้แสดงรูปลักษณะของเปรตที่มายืนรับส่วนบุญที่ภายนอกฝาตำหนักเป็นต้นว่า เปรตเหล่านั้นเสวยผลของความริษยาและความตระหนี่ บางพวกมีหนวด ผมยาว มีหน้าดำ บางพวกมีเส้นเอ็นหย่อน มีอวัยวะใหญ่น้อยห้อยย้อย ผอมโซหยาบและดำ บางพวกยืนดำเกรียมเหมือนต้นตาลที่ถูกไฟป่าไหม้ บางพวกกระหายจนเป็นเปลวไฟในท้องแลบออกจากปาก บางพวกมีหลอดคอเล็กขนาดปลายรูเข็ม แต่มีท้องใหญ่อย่างภูเขา แม้จะได้ข้าวน้ำก็บริโภคไม่ได้ตามต้องการต้องรับแต่รสของความหิวกระหาย บางพวกตะกรุมตะกรามดื่มเลือดหนองและไขข้อเป็นต้นที่ไหลออกจากปากแผล ฝีและต่อมที่แตกของกันและกันหรือของสัตว์เหล่าอื่น ทั้งหมดล้วนมีรูปร่างพิกลน่าเกลียดน่ากลัว[๑]

---

[๑] มงฺคล. ๑/๓๒๘/๓๓๘.

ในที่อื่น ได้กล่าวถึงเปรตมีรูปร่างวิปริตต่างๆ ได้รับทุกข์ทรมานในอาการต่างๆ กัน **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา–วชิรญาณวโรรส** ได้ทรงประมวลชนิดเปรตไว้ ๔ ชนิดในหนังสือ **ธรรมวิจารณ์** คือ

๑. รูปร่างไม่สมประกอบ ซูบผอม อดโซ ดั่งกล่าวแล้ว

๒. ร่างกายพิการ เช่น ร่างกายเป็นอย่างของมนุษย์ แต่ศีรษะเป็นอย่างของสัตว์ดิรัจฉาน เช่น เป็นกาบ้าง เป็นสุกรบ้าง เป็นงูบ้าง

๓. รูปร่างพิกล เสวยกัมมกรณ์อยู่ตามลำพังด้วยอำนาจบาปกรรม

๔. รูปร่างอย่างมนุษย์ปรกติ แม้เป็นผู้สวยก็มี มีวิมานอยู่ แต่ในราตรีต้องออกวิมานไปเสวยกัมมกรณ์กว่าจะรุ่ง เรียกว่า *เวมานิกเปต*[๑]

เรื่องเปรตเหล่านี้ มักเล่านิยายถึงคนทำบาปตายไปตกนรก แล้วพ้นจากนั้นมาเกิดเป็นเปรตก็มี

---

[๑] ธรรมวิจารณ์, น. ๙๗-๘.

ในลัทธิลามะของธิเบตตามหนังสือเล่มหนึ่ง[๑] ได้กล่าวถึงเรื่องเปรตว่า เป็นผีจำพวกอดอยากหิวกระหาย เพราะเมื่อมีชีวิตอยู่ในโลกเป็นคนตระหนี่โลภจัด ไม่มีการสละบริจาคมีแต่มักได้ จึงมาเกิดเป็นเปรต มีปากไม่โตกว่ารูเข็ม หลอดคอไม่กว้างกว่าเส้นผม แม้จะพบอาหารและเครื่องดื่มมากมาย ก็ไม่อาจจะบริโภคให้เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกายที่ใหญ่โต และอาหารอะไรๆ ที่บริโภคเข้าไปก็กลายเป็นของร้อนแผดเผาอยู่ในกระเพาะ เปลี่ยนไปเป็นมีด เลื่อย และอาวุธอื่นๆ ทิ่มแทงลำไส้หล่นลงไปยังภาคพื้น ทำให้เป็นบาดแผลเจ็บปวดพากันร้องคร่ำครวญหาน้ำ หรือขอน้ำอยู่เนืองนิตย์ ความกระหายน้ำมีมาก ดั่งที่เขียนเป็นภาพมีเปลวเพลิงแลบออกมาจากปาก และเมื่อพยายามที่จะจับต้องน้ำที่ได้ ก็กลายเป็นไฟขึ้น และกล่าวว่า เปรตทั้งหมดมี ๓๖ ชนิด แบ่งเป็นหมู่ๆ คือเป็นเปรตต่างศาสนาที่น่าสยะแสยง เป็นเปรตพุทธศาสนิกที่น่าสยะแสยง เป็นเปรตที่กิน ดื่ม น่าสยะแสยง เพราะสิ่งที่กินดื่มเข้าไปกลายเป็นอาวุธต่างๆ เป็นเปรตที่ไม่ถูกจำกัดที่อยู่ เที่ยวไปได้ในโลกมนุษย์ (อีกหมู่หนึ่ง น่าจะเป็นเปรตที่ถูกจำกัดที่อยู่ จึงรวมเป็น ๕ หมู่ ดั่งกล่าวในหนังสือนั้น) เปรตเหล่านี้มี ๓๖ ชนิด (ตามลัทธิลามะในหนังสือนั้น) คือ

---

[๑] Lamaism, pp. 96-7.

๑. มีร่างกายแบน คือ แบนอย่างใบไม้ นอนหงายได้อย่างเดียว (มีคำเรียกการนอนอย่างนี้ว่าเปรตไสยา)
๒. มีปากเล็กเท่าเข็ม มีลำคอเล็ก แต่ท้องโต เพราะเมื่อมีชีวิตอยู่อยากแต่จะกินอย่างเดียว
๓. กินสิ่งที่อาเจียนออกมาของผู้อื่น
๔. กินอุจจาระ ปัสสาวะ เปรตจำพวกนี้เห็นวัจจกุฏิ (ส้วม) เป็นที่ปรุงอาหารที่ดีที่สุด (ผีกระสือกระมัง)
๕. กินหมอก เพราะเห็นหมอกปรากฏดุจอาหาร
๖. เลี้ยงตัวด้วยน้ำที่เขาให้
๗. มองเห็นยาก เพราะมีรูปละเอียด
๘. เลี้ยงตัวด้วยเขฬะที่ผู้อื่นถ่มทิ้งไว้ (ผีกระโถนกระมัง)
๙. กินผมขน เพราะเห็นอยู่แต่เฉพาะผมขนเท่านั้น
๑๐. ดูดเลือดของผู้อื่น
๑๑. เลี้ยงตัวด้วยความคิดอันเป็นบาปอันชั่วร้ายของผู้อื่น เพราะเป็นความคิดที่อยู่ในระดับเดียวกันกับของตน
๑๒. กินเนื้อของตนเอง
๑๓. เลี้ยงตัวด้วยควันธูปที่เขาบูชา
๑๔. ทำความไข้เจ็บ คือเป็นเหตุให้เกิดความไข้เจ็บ
๑๕. สอดส่ายเพื่อจะรู้เห็นความลับที่เขาปกปิด เช่นเดียวกับพวกจารบุรุษ (ผีนักสืบกระมัง)
๑๖. หลบซ่อนอยู่ตามแผ่นดิน ไม่กล้าแสดงตัวในประชุมชน

๑๗. เป็นวิญญาณหรือผีเที่ยวทำเสียงรบกวนในที่ต่างๆ (แสดงเสียงหลอก)

๑๘. มีเปลวไฟออกมาจากข้างใน ไหม้ของกินของดื่มเสียหมดในเวลาที่เปิบเข้าปาก

๑๙. ลักพาเด็กเพื่อกินเป็นอาหาร

๒๐. อาศัยอยู่ในทะเล

๒๑. ....

๒๒. ถือตะบองของยมราชคือองครักษ์ หรือผู้รับใช้ของยมราช

๒๓. อดอยากทนทุกข์ทรมาน

๒๔. กินเด็ก

๒๕. กินอวัยวะภายในของสัตว์และคนอื่น เช่น ตับ ไต ไส้พุง (ผีปอบกระมัง)

๒๖. รักขสะ หรือ รากษส มีร่างกายแข็งแรงน่ากลัว อยู่ตามป่าช้า มีซากศพเป็นอาหาร

๒๗. กินควัน

๒๘. อาศัยอยู่ในที่ลุ่มต่ำหรือที่น้ำขัง ที่ชื้นแฉะ ซึ่งไม่มีใครอาศัยอยู่

๒๙. กินลม

๓๐. เลี้ยงตัวด้วยเถ้าถ่านที่ได้ในที่ต่างๆ

๓๑. กินสิ่งเป็นพิษ

๓๒. อาศัยอยู่ในทะเลทราย

๓๓. เลี้ยงตัวอยู่ด้วยเปลวไฟแลบที่มีในที่ต่างๆ

๓๔. อาศัยอยู่บนต้นไม้

๓๕. อาศัยอยู่ตามข้างถนน

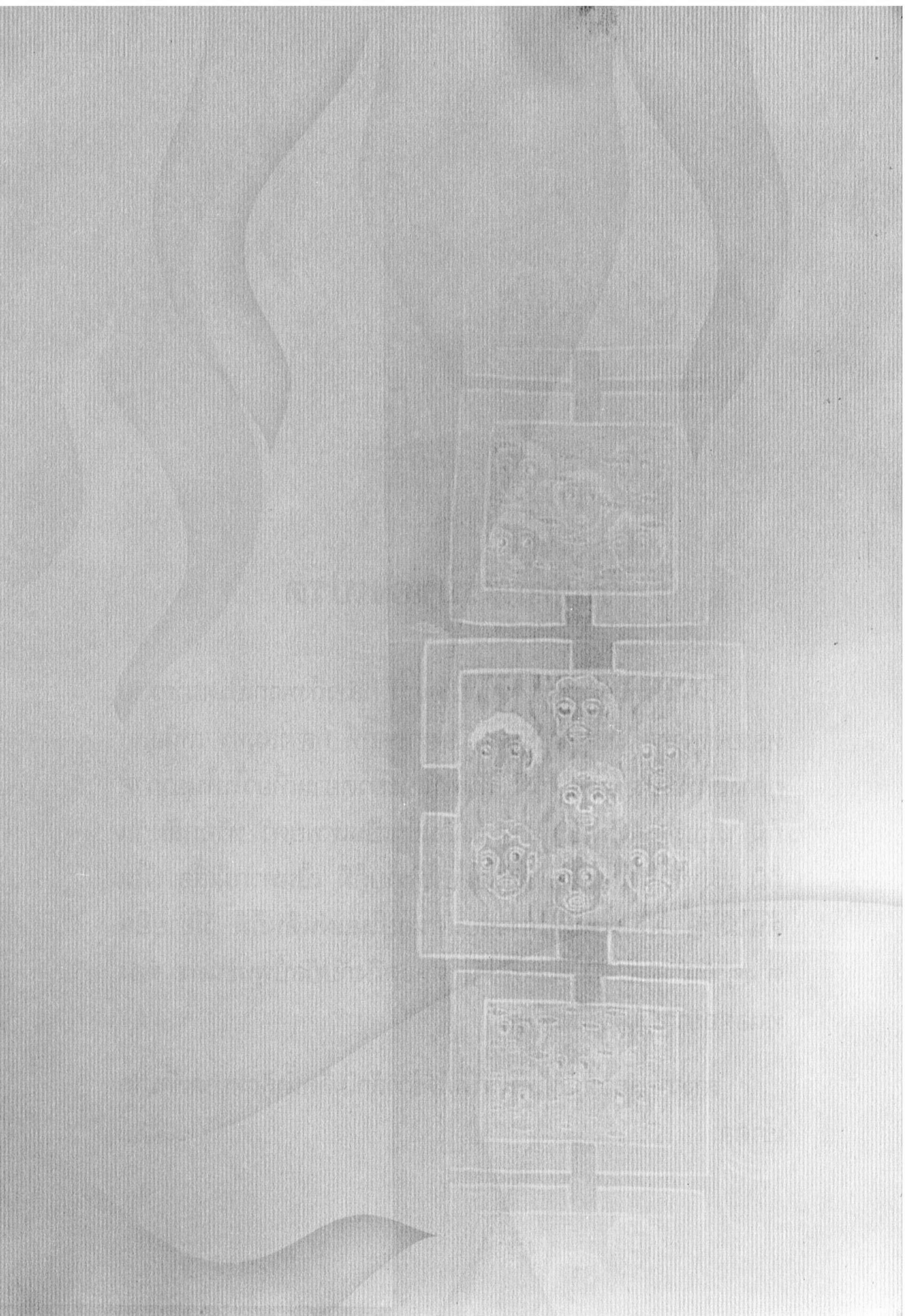
๓๖. ฆ่าผู้อื่นเพื่อเข้าสิงอยู่ในร่างกายเขาแทน

เปรต ๓๖ ชนิดตามที่แบ่งไว้นี้ ดูคล้ายเที่ยวเก็บอมนุษย์หรือผีที่กล่าวถึงในที่ต่างๆ มารวมไว้เท่านั้น ไม่ใช่จัดตามหลักเกณฑ์ที่จะทำให้ได้ความเข้าใจและมองเห็นว่าประมวลมาไว้ทั้งหมด แต่ก็หลายจำพวกที่ตรงกับคติ ในคัมภีร์ทางฝ่ายใต้ (หีนยาน) เช่น ชนิดที่ ๒๒ ว่า ผู้ถือตะบองของยมราชเป็นเปรตชนิดหนึ่ง ใน **อรรถกถาพาลปัณฑิตสูตร**[๑] พระอาจารย์กล่าวว่า องค์ยมราชเองซึ่งเป็นเจ้าแห่งนรกเป็นเปรตชนิดหนึ่ง เรียกว่า **เวมานิกเปรต** (แปลว่า *เปรตมีวิมานอยู่*) ฉะนั้น พวกยมบุรุษคือคนของยมราชก็น่าจะเป็นเปรตชนิดหนึ่งเช่นเดียวกัน

ส่วน **รากษส** หรือ **รักขสะ** นักเรียนบาลีในเมืองไทยแปลกันว่า *ผีเสื้อน้ำ* พระอาจารย์ทางฝ่ายเราอธิบายว่า หน้าขาว ท้องเขียว มือเท้าแดง เขี้ยวใหญ่ เท้าเก รูปพิกลน่ากลัว อาศัยอยู่ในน้ำ (ไม่ใช่ในป่าช้า) ไม่ได้กล่าวว่าเป็นเปรตชนิดหนึ่ง ส่วนทางมหายานเก็บมารวมเป็นเปรตชนิดหนึ่งด้วย

---

[๑] ป. สู. ๓/๖๑๕.

วิบากกรรมของเปรต

ใน **ไตรภูมิพระร่วง** ตอนเปรตภูมิ กล่าวถึงพวกเปรตมากมายหลายจำพวก มีถิ่นฐานอยู่รอบเมืองราชคฤห์ กลางสมุทร เหนือเขากลางเขาที่มีปราสาทอยู่ก็มี ที่มีพาหนะยวดยานเที่ยวไปในอากาศก็มี เมื่อเดือนแรมเป็นเปรต เดือนขึ้นเป็นเทพยดา หรือกลับกันก็มี แฝงต้นไม้ใหญ่อยู่ หรืออยู่บนที่ราบก็มี เป็นพวกผีเสื้อ ผีในต้นไม้ก็มี เป็นพวกผีปีศาจซ่อนตนอยู่ในแผ่นดินก็มี มีอายุยืนต่างๆ กัน ๑๐๐ ปี ๑,๐๐๐ ปี ตลอดถึงกัปกัลป์พุทธันดร ต้องทนอดอยากทุกข์ยากต่างๆ

ลางจำพวกอายุยืนเท่าไรก็ไม่ได้ข้าวสักเมล็ดน้ำสักหยาดเข้าปากเข้าคอ

ลางจำพวกตัวใหญ่ปากเล็กเท่ารูเข็ม

ลางจำพวกผอมนักหนา จะหาเลือดสักหยดก็ไม่ได้ หนังติดกระดูก ตากลวงลึก ผมยุ่งรุ่ยร่าย ไม่มีผ้าปกกาย เหม็นสาบ ร้องเพราะอยากอาหารนักหนา นอนสิ้นแรง ได้ยินเหมือนเสียงร้องเรียกให้มากินข้าวกินน้ำ ลุกล้มล้มลุกไปมา แต่ก็ไม่มีข้าวน้ำจะได้แต่ที่ไหน

เปรตเหล่านี้ เมื่อเป็นคนมักริษยาคนมี ดูแคลนคนยาก ทำกลเอาสินท่านมาเป็นสินตน ตระหนี่ไม่ให้ทาน เห็นเขาจะให้ก็ห้าม ฉ้อทรัพย์สินสงฆ์

ลางจำพวก มีตัวงามดังมหาพรหมงามดั่งทอง มีปากดั่งหมูอดอยากนักหนา เพราะเมื่อก่อนได้บวชเป็นชีมีศีลบริสุทธิ์จึงงามดั่งทอง มีปากดั่งปากหมูเพราะประมาทครูบาอาจารย์ เจ้ากูสงฆ์ผู้มีศีล

จำพวกหนึ่ง ตัวงามดั่งทอง ปากเหม็นนักหนา หนอนเต็มปาก บ่อนกินปากเจาะกินหน้าตา เพราะได้รักษาศีลเมื่อก่อนจึงมีตัวงาม ปากเหม็นหนอนบ่อนกินปากเพราะได้ติเตียนยุยงสงฆ์ให้ผิดกัน

จำพวกหนึ่ง เป็นหญิง (หรือชาย) มีตนเหม็นนักหนา แมลงวันตอมอยู่ทั่ว เจาะกินตน ผอมนักหนา หาเนื้อมิได้เลย เอ็นหนัง

พอกกระดูกอยู่ อดอยากนักหนา กินเนื้อลูกตนเอง เพราะเมื่อเป็นคนอยู่ หลอกให้ยาแท้งแก่หญิงมีครรภ์ และสบถว่า ถ้าให้ยาลูกตกก็ให้เป็นเปรตเหมือนอย่างนั้น

จำพวกหนึ่ง เป็นหญิง (หรือชาย) อดอยากนักหนา เห็นข้าวน้ำหยิบมาก็เป็นก้อนอาจมเป็นเลือดเป็นหนอง เห็นผ้าเอามาห่มก็กลายเป็นแผ่นเหล็กแดงไหม้ทั้งตัว เพราะเมื่ออยู่เป็นคนขึ้งเคียดด่าทอสามี (หรือภรรยา) ผู้บริจาคทาน ให้ไปกินข้าวน้ำที่กลายเป็นอาจมเลือดหนอง ให้ใช้ผ้าผ่อนที่กลายเป็นเหล็กแดง

จำพวกหนึ่ง ตนใหญ่สูงเพียงลำตาล ผมหยาบตัวเหม็นอดอยากไม่มีข้าวสักเมล็ดน้ำสักหยาดเข้าท้อง เพราะเมื่อกำเนิดก่อนตระหนี่นัก ไม่มักทำบุญทาน ทั้งห้ามปรามผู้อื่นมิให้ทำ

จำพวกหนึ่ง สองมือกอบเอาข้าวลีบลุกเป็นไฟมาใส่บนหัวตัวเอง เพราะเมื่อกำเนิดก่อนเอาข้าวลีบปนข้าวดีไปลวงขาย

จำพวกหนึ่ง เอาฆ้อนเหล็กแดงตีหัวตนเอง เพราะเมื่อกำเนิดก่อนได้ตีศีรษะพ่อแม่ด้วยมือไม้หรือด้วยเชือก

จำพวกหนึ่งอดอยาก ครั้นกินข้าวน้ำที่เห็นว่ามีรสอร่อย ก็กลายเป็นอาจมเน่าเป็นหนอนเหม็น เพราะเหตุที่เมื่อกำเนิดก่อนได้สบถให้เป็นดั่งนั้น เพื่อพรางว่าไม่มีข้าวน้ำที่จะบริจาค

จำพวกหนึ่ง เป็นหญิงมีเล็บมือใหญ่ยาวและคมดั่งมีดคมกริบ ขูดเนื้อหนังของตัวเองกิน เพราะลักเนื้อของผู้อื่นแล้วปฏิเสธ ด้วยสบถให้ไปเป็นอย่างนั้น

จำพวกหนึ่ง กลางวันถูกยิงแทงตีด่า มีสุนัขใหญ่ไล่ขบกัดกินเนื้อ กลางคืนเป็นเทพยดาเสวยทิพยสมบัติ เพราะเมื่อกำเนิดก่อนกลางวันเข้าป่าล่าเนื้อ กลางคืนจำศีล

จำพวกหนึ่ง มีวิมานดั่งเทพยดา แต่อดอยากนักหนา เอามือคมกริบขูดเนื้อหนังของตนออกมากิน เพราะเมื่อกำเนิดก่อนเป็นนายเมืองบังคับความราษฎร มักกินสินจ้าง ที่ชอบว่าผิดที่ผิดว่าชอบ จึงสนองให้ขูดเนื้อหนังของตนกิน แต่เพราะได้จำศีลจึงมีวิมานอยู่

จำพวกหนึ่ง กินเสลดอาเจียนน้ำลายเหงื่อไคล น้ำเน่าน้ำหนองและของเหม็นอื่นๆ เพราะเมื่อกำเนิดก่อนให้ของเดนของเสียแก่พระสงฆ์ผู้มีศีล

จำพวกหนึ่ง กินน้ำหนองและซากสุนัขเน่า เพราะเหตุที่เมื่อชาติก่อนนำเนื้อต้องห้ามมาอำพรางให้พระสงฆ์ฉัน

จำพวกหนึ่ง เปลวไฟพุ่งออกแต่อก ลิ้นปากลามไหม้ทั้งตัว เพราะเมื่อชาติก่อนได้ด่าสบประมาทกล่าวมุสาวาทต่อพระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่ผู้มีศีล

จำพวกหนึ่ง อยากน้ำดั่งใจจะขาด เห็นน้ำใสเอามือกอบมากิน น้ำก็กลายเป็นไฟไหม้ทั้งตัว เพราะเมื่อชาติก่อนข่มเหงคนเข็ญใจ ไม่มีกรุณาปรานี เห็นของท่านก็ใคร่จะได้ เห็นสินท่านก็ใคร่จะเบียดบังเอา ใส่ความผิดท่าน

จำพวกหนึ่ง มีตัวเปื่อยเน่า ผอมหลังขด มือเน่า เท้าเปื่อย เอาไฟมาครอกตัวเอง กลิ้งอยู่ดั่งขอนไม้ เพราะเมื่อชาติก่อนครอกเผาป่า (ทำลายไม้ ทำลายสัตว์ป่า)

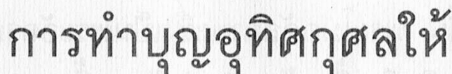
จำพวกหนึ่ง มีตนใหญ่เท่าภูเขา มีเส้นขนรียาวเสียบแหลม เล็บตีนเล็บมือใหญ่คมกริบ ดั่งมีดหอกดาบ เล็บและขนกระทบกันดังลั่น ลุกเป็นไฟไหม้ทั้งตัว บาดตัวดั่งขวานฟ้าผ่า เพราะเมื่อชาติก่อนเป็นนายเมือง แต่งความมิชอบธรรม เห็นแก่สินจ้าง ไม่เป็นกลาง ที่ชอบว่าผิดที่ผิดว่าชอบ

เปรตจำพวกต่างๆ ในไตรภูมิพระร่วง ดูรายชื่อคัมภีร์ที่ค้นมาเรียบเรียงก็เห็นได้ว่าเก็บจากคัมภีร์สายเถรวาท หรือพระพุทธศาสนานิกายสายใต้ แสดงลักษณะทรมานต่างๆ และแสดงกรรมที่กระทำในชาติก่อนด้วย แต่ของบางจำพวกดูก็ไม่ค่อยเหมาะสม พระอาจารย์น่าจะเก็บเปรตมาจากที่ต่างๆ และแสดงกรรมกำกับไว้ แต่ก็มีลักษณะเป็นเปรตมากกว่าเปรตทางสายธิเบต เพราะทางนิกายสายใต้นี้มีลักษณะตรงกันอยู่อย่างหนึ่งว่า ทนทุกข์ทรมานด้วยตนเอง ตนเองเป็นผู้หิวกระหาย ถูกไฟไหม้ ถูกสัตว์บ่อน

กัดกิน เป็นต้น มิได้เที่ยวไปทำร้ายใคร ส่วนเปรตทางนิกายสายเหนือมีลักษณะเป็นปีศาจ หรือผีที่เที่ยวไปทำร้ายคนหรือสัตว์ดิรัจฉานอื่นๆ ด้วย แต่ทั้งสองสายก็มีลักษณะตรงกันอยู่ข้อหนึ่งว่าเปรตต่างจากสัตว์นรก นรกนั้นเป็นสถานทรมานที่มีอยู่ส่วนหนึ่งเทียบอย่างคุกตะราง สัตว์นรกรวมอยู่ในคุกนรกนั้น ส่วนเปรตอยู่ในที่ต่างๆ บนโลก เป็นที่จำกัดบ้าง ไม่จำกัดบ้าง เป็นพวกมีร่างกายพิกลพิการอดอยากยากแค้น ทนทุกข์ทรมานในลักษณะต่างๆ เทียบด้วยคนอดอยากยากแค้นไม่สมประกอบ พิกลพิการมีที่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่งในที่ต่างๆ หรือเที่ยวเร่ร่อนไป ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

การทำบุญอุทิศกุศลให้

เรื่อง **ผีบุพบิดร** และวิธีทำทักษิณาคือทำบุญอุทิศให้ ได้มีแสดงไว้แล้วในลัทธิพราหมณ์ก่อนแต่พระพุทธศาสนาได้มาบังเกิดขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คิดดูถึงจิตใจของคนที่เป็นญาติกันเมื่อเชื่อว่าญาติที่ตายไปแล้วของตนไปเกิดตกทุกข์ได้ยาก ก็ย่อมจะมีความสงสารและคิดช่วยด้วยประกอบพิธีตามที่เชื่อถือ จึงเกิดพิธี **"ศราทธพรต"** *(วัตรวิธีตามที่เชื่อ)* ขึ้น เมื่อพระพุทธศาสนาได้บังเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงบุพพเปตพลีในพระพุทธศาสนา แต่ในชั้นหลังได้แยกออกเป็น ๒ สาย คือมหายานและเถรวาท ฝ่ายเถรวาทได้นับถือพระพุทธวจนะ ที่พระเถระทั้งหลายมีพระมหากัสสปเป็นประธาน ได้ทำสังคายนาไว้ (ครั้งที่หนึ่ง) และได้รักษาสืบต่อมาจนถึงได้จารึกเป็นตัวอักษรในลังกา การแสดงพระพุทธศาสนาของ

สายนี้ ตลอดจนการอ้างว่าพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนั้นตรัสอย่างนี้ ก็อ้างจากพระไตรปิฎก ซึ่งได้จดจารึกตั้งแต่ครั้งนั้น และคัดลอกสืบกันมา ส่วนฝ่ายมหายาน ได้มีแสดงผิดแผกออกไป ดั่งเช่นเปรตประเภทต่างๆ ที่อ้างมาแล้ว แม้วิธีช่วยก็เช่นเดียวกัน ดั่งในหนังสือเล่มหนึ่ง ได้กล่าวถึงเรื่องพระโมคคัลลานะไปช่วยมารดามีความว่า

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตุวัน ใกล้กรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พระโมคคัลลานะซึ่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา (ได้ทราบว่าทางจีนถือเบื้องซ้ายเป็นสำคัญ เบื้องขวาเป็นรอง ทางธิเบตจะถือเช่นเดียวกันกระมัง) ได้คิดจะช่วยมารดาบิดาผู้ละไปแล้ว จึงตรวจดูไปทั่วโลกว่า ท่านทั้งสองนั้นไปอยู่ที่ไหน ก็ได้เห็นมารดาไปเกิดอยู่ในเปตโลก ไม่มีความสุข ปราศจากอาหารและน้ำดื่ม มีร่างกายผ่ายผอมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก มีความสงสารเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ไปหามารดา ได้ยื่นบาตรที่เต็มด้วยข้าวให้ มารดาของท่านรับบาตรมาถือไว้ในมือซ้าย พยายามที่จะหยิบข้าวเปิบเข้าปากด้วยมือขวา แต่ก่อนที่จะถึงริมฝีปาก ข้าวก็กลายเป็นเถ้าถ่านไฟ นางไม่อาจที่จะบริโภคได้ เมื่อได้เห็นเช่นนี้ พระโมคคัลลานะก็มีความสังเวชสลดใจ ได้กลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ ที่ประทับ กราบทูลเรื่องที่เกิดขึ้นและรอฟังคำสั่งสอนของพระองค์ พระบรมครูได้ตรัสว่า บาปที่ผูกมัดมารดาของพระโมคคัลลานะไปสู่ฐานะที่ไม่เป็นสุขนี้เป็นบาปหนัก พระโมคคัลลานะหรือใคร

ในโลก หรือเทวโลกทั้งหมดไม่อาจจะช่วยให้หลุดพ้นได้ด้วยลำพังกำลังของตนเอง แต่ความหลุดพ้นอาจจะมีได้โดยสงฆ์คือภิกษุในสิบทิศมาประชุมกัน ด้วยกำลังทางจิตใจของสงฆ์ดั่งกล่าว ความหลุดพ้นจึงอาจมีได้ จึงทรงแนะนำวิธีจะช่วยให้พ้นจากความทุกข์นี้และความทุกข์ที่คล้ายกันทั้งหมด คือ ในวันที่ ๑๕ ของเดือนที่ ๗ ภิกษุในสิบทิศมาประชุมรวมกันแล้วก็พึงถวายทานเพื่อที่จะช่วยบุพชน ด้วยวิธีนี้ บุพชนทั้งหลายจะหลุดพ้นจากความทุกข์ และเกิดขึ้นทันทีในภูมิที่มีสุขในสวรรค์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนคำที่จะสวดในขณะที่มีการถวายทาน ซึ่งจะให้บังเกิดคุณอย่างแน่นอน พระโมคคัลลานะมีความชื่นชมยินดี และด้วยวิธีที่ทรงสอนนี้ก็ได้ช่วยมารดาให้พ้นจากความทุกข์ได้

อีกเรื่องหนึ่ง เล่าถึงพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดนางพญาเปรตมีความว่า

นางพญาเปรตมีนามว่า **หาริติ** ปากเป็นไฟ มีลูกถึง ๕๐๐ นางเที่ยวจับเด็กที่มีชีวิตมาเลี้ยงพวกลูกของนาง พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระมหากรุณาได้เสด็จมายังที่พำนักของนาง ได้ทรงซ่อนบุตรคนเล็กสุดที่รักของนางชื่อ **ปิงคละ** ไว้ในบาตรของพระองค์ เมื่อนางกลับมาไม่พบบุตรก็มีความเศร้าโศก และได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงช่วยติดตามนำกลับมา พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้นางทราบว่า ปิงคละของนางอยู่ในบาตรของพระองค์ นางและพวกบริวาร

ได้ช่วยกันพยายามที่จะนำปิงคละออกมาจากบาตร แต่ไม่สำเร็จ จึงได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงช่วยอีก พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า นางเที่ยวกินเด็กที่เป็นบุตรของมนุษย์ ซึ่งมีบุตรกันคนละสองสาม คนเท่านั้น ส่วนนางสิมีลูกถึง ๕๐๐ คน ถึงอย่างนั้นก็ยังเศร้าโศก เพราะเสียลูกไปเพียงคนเดียว นางพญาเปรตกราบทูลว่า บุตร คนนี้เป็นสุดที่รัก และได้ถวายปฏิญญาว่า จักไม่กินเด็กมนุษย์อีก ต่อไป พระพุทธเจ้าได้ทรงคืนปิงคละให้แก่นาง ๆ ได้ถึงสรณะ ๓ และสมาทานศีล ๕ เรื่องนี้อ้างว่ามีใน **รตนะกูฏสูตร** และทางลัทธิ ลามะได้กล่าวต่อไปว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงสัญญาว่า ในอนาคต ภิกษุในพระพุทธศาสนาทั้งหมดจักให้ข้าวประจำวันกำมือหนึ่งๆ แก่นาง[๑]

ทั้งสองเรื่องนี้ เล่าแทรกเข้ามาเพื่อให้เป็นเรื่องแปลกหู เรื่อง แรกก็พอเป็นเรื่องเปรตได้ ส่วนเรื่องหลังเป็นเรื่องยักษิณีมากกว่า แต่วิธีช่วยในเรื่องที่หนึ่ง และตามที่ลัทธิลามะเพิ่มเติมไว้ท้ายเรื่อง ที่สองก็มีเค้าเป็นพิธีทักษิณา

---

[๑] Lamaism, pp. 98-9.

ภูมิอสุรกาย

อบายภูมิอีกประเภทหนึ่ง คือ **อสุรกาย** แปลว่า *หมู่อสุระ* หรือ *กายที่มิใช่ของสุระ* คำว่า **อสุระ** หรือ **อสูร** ไทยเรามักเข้าใจว่า ได้แก่พวกยักษ์ตามเรื่องรามเกียรติ์หรือในเรื่องอื่น ซึ่งมีลักษณะดุร้าย กินคน และไม่ใช่คน ดังที่เรียกว่า **อมนุษย์** แต่ตามฎีกาอภิธรรม[๑] อมนุษย์ท่านอธิบายว่า อสุระมี ๒ จำพวก คือ อสุรเปรต และอสุระที่เป็นข้าศึกของเทพ และท่านแปลคำว่า *อสุระ* ไว้ ๒ อย่าง คือ มิใช่สุระอันหมายถึงเทพ ได้แก่ ไม่ใช่เทพ คำว่า **สุระ** ท่านแปลว่า *เล่น* หมายถึงเสวยสุข พวกเทวดาเสวยสุขด้วยทิพยสมบัติ จึงเรียกว่าสุระ อสุระมีภาวะตรงกันข้าม คือ เสวยทุกข์ เท่ากับเป็นเปรตชนิดหนึ่ง จึงเรียกว่า **อสุรเปรต** อีกจำพวกหนึ่ง

---

[๑] อภิ. ฎีกา. ปริจเฉทที่ ๕ น. ๒๓๙.

ไม่ได้หมายถึงอสุระที่เสวยทุกข์อย่างนั้น แต่หมายถึงจำพวกที่เป็นข้าศึกของเทพ เดิมเกิดอยู่ในชั้นดาวดึงส์ เมื่อพวกเทพเกิดขึ้นก็ถูกกำจัดตกสมุทรลงไป ต้องตั้งถิ่นฐานอยู่ใหม่ในที่ต่ำต้อย ได้ทำสงครามกับพวกเทพหลายครั้ง ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ จำพวกนี้มีถิ่นฐานที่อยู่เสวยทิพยสมบัติเหมือนกัน แต่ด้อยกว่าพวกเทวดาและไม่ยอมเป็นบริษัทบริวารของเทวดา จึงเรียกว่า อสุระ เหมือนกันแปลว่ามิใช่สุระหรือเทพ มีความหมายว่ามิใช่พวกเทพเท่านั้น ในอบายภูมินี้ท่านแสดงว่า หมายถึงพวกอสุรเปรตจำพวกเดียว น่าจะมุ่งให้มีความหมายเฉพาะดั่งกล่าว จึงไม่เรียกว่าอสุระเฉยๆ แต่เรียกว่า **อสุรกาย** อาจแปลว่ามีกายไม่เหมือนอย่างสุระหรือเทพ หมายถึงพวกผียักษ์เลวๆ ที่หลอกคน เข้า (สิง) คนก็ได้

ในไตรภูมิพระร่วง[๑] กล่าวว่า อสุรกายมี ๒ คือ **กาลกญฺช–กาสุรกาย** และ **ทิพอสุรกาย** ประเภทแรก บางจำพวกมีตัวผอมนักหนาดั่งใบไม้แห้ง ไม่มีเนื้อเลือดเลย มีลักษณะพิกลพิการมากมาย ไม่มีความสุข ยากเย็นเข็ญใจนักหนา บางจำพวกมีรูปร่างต่างๆ กัน แต่ก็พิกลพิการต่างๆ กัน จำพวกนี้ก็ดูจะตรงกับอสุรเปรตที่นับเข้าในอบายภูมิดั่งกล่าวแล้ว ส่วนพวกทิพยอสุรกายในไตรภูมิพระร่วงพรรณนาไว้มาก ตลอดจนถึงพวกที่เป็นข้าศึกของเทพ

---

[๑] ไตรภูมิ. น. ๓๔-๗.

รวมอบายภูมิ ๔ คือ ๑. **นิรยะ** *(นรก)* ๒. **ติรัจฉานโยนิ** *(กำเนิดดิรัจฉาน)* ๓. **ปิตติวิสยะ** *(แดนเปรต)* ๔. **อสุรกาย** *(กาย-อสุระ)* เป็นทุคติ (คติที่ชั่วเลว) อกุศลกรรมนำให้เกิดในทุคติเหล่านี้ กำเนิดดิรัจฉานเห็นกันอยู่ด้วยตา ส่วนอีก ๓ ภูมิจะมีจริงหรือไม่เพียงไร ในพระพุทธศาสนาชั้นบาลีโดยมากแสดงแต่ชื่อ ในชั้นอรรถกถาลงไปมีแสดงโดยละเอียด อาจอธิบายตามความเชื่อเก่า (ของพราหมณ์) หรืออาจปรับปรุงขึ้นให้มีความกลมกลืนกับแนวพระพุทธศาสนา แต่บางเรื่องยิ่งอธิบายมากไปก็ยิ่งทำให้ไม่น่าเชื่อ สู้คงไว้แต่ชื่อหรือมีคำอธิบายย่อๆ ให้มีความกว้างไม่ได้ เพราะชื่ออบายภูมิเหล่านี้ล้วนส่อคติที่ไม่ดีทั้งนั้น ทั้งคำและความ จึงอาจสรุปได้ว่า ทางพระพุทธศาสนาแสดงอบายภูมิ ๔ ว่าเป็นผลของอกุศลกรรม ดั่งที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต่างๆ ใช้ชื่อเก่าซึ่งคนเข้าใจกันอยู่แล้วในความหมายรวมๆ ว่าเป็นคติที่ไม่ดี แต่โดยมากมิได้รับรองคำอธิบายเก่าๆ ของชื่อเหล่านั้น เลือกรับรองหรืออธิบายใหม่ตามหลักพระพุทธศาสนา หรืออ้างแต่ชื่อขึ้นมา ปล่อยให้คำและความของชื่อนั้นๆ อธิบายตัวเอง เพราะคนก็เข้าใจได้ทันทีแล้ว ว่าไม่ดี ยิ่งอธิบายก็ยิ่งเข้าใจช้า หรือไม่เข้าใจ เพราะพระพุทธศาสนามุ่งอธิบายปฏิบัติธรรมแก่คนฟังในปัจจุบัน อ้างถึงอบายภูมิก็เพื่อให้คนละกรรมชั่วในเวลาเดี๋ยวนี้ การละกรรมชั่วจึงเป็นข้อสำคัญ ไม่ต้องเสียเวลาเถียงกันว่านรกมีจริงหรือไม่มีจริง นึกดูว่าความชั่วในตนมีจริงหรือไม่มีจริงดีกว่า ถ้าพบว่ามีจริงก็ควรเข้าใจว่านี่แหละอบายภูมิ และพยายามละเสียไม่ทำอีกต่อไป.

อนุโมทนา

ทุน ๒๑ เมษายน ขออนุโมทนาในบุญกุศลแด่ทุกท่านที่ได้ร่วมบริจาคเพื่อการจัดพิมพ์พระนิพนธ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ขออำนาจบุญกุศลอันเกิดจากการบริจาคนี้ จงอำนวยให้ทุกๆ ท่าน เจริญอายุ วรรณ สุข พล ประสบสันติสุขและเจริญในธรรมทั่วกัน.

พระพุทธศาสนา

มุ่งอธิบายปฏิบัติธรรมแก่คนฟังในปัจจุบัน

อ้างถึงอบายภูมิก็เพื่อให้คนละกรรมชั่วในเวลาเดี๋ยวนี้

การละกรรมชั่วจึงเป็นข้อสำคัญ

ไม่ต้องเสียเวลาเถียงกันว่านรกมีจริงหรือไม่มีจริง

นึกดูว่าความชั่วในตนมีจริงหรือไม่มีจริงดีกว่า

ถ้าพบว่ามีจริงก็ควรเข้าใจว่านี่แหละอบายภูมิ

และพยายามละเสียไม่ทำอีกต่อไป

นรก ในคำสอนของพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก